

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2020 METSON tilannekatsaus 2013

Rantala, Mirja, Kuusela, Saija, Syrjänen, Kimmo & Anttila, Susanna
(toim.)

Metlan työraportteja / Working Papers of the Finnish Forest Research Institute
-sarjassa julkaistaan tutkimusten ennakkotuloksia ja ennakkotulosten
luonteisia selvityksiä. Sarjassa voidaan julkaista myös esitelmää ja
kokouskoosteita yms.

Sarjan julkaisut ovat saatavissa pdf-muodossa sarjan Internet-sivuilta.

<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/>
ISSN 1795-150X

Toimitus

PL 18
01301 Vantaa
puh. 029 532 2111
faksi 029 532 2103
sähköposti julkaisutoimitus@metla.fi

Julkaisija

Metsäntutkimuslaitos
PL 18
01301 Vantaa
puh. 029 532 2111
faksi 029 532 2103
sähköposti kirjaamo@metla.fi
<http://www.metla.fi/>

Tekijät			
Rantala, Mirja, Kuusela, Saija, Syrjänen, Kimmo & Anttila, Susanna (toim.)			
Nimeke			
Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008-2020 METSON tilannekatsaus 2013			
Vuosi	Sivumäärä	ISBN	ISSN
2014	39	978-951-40-2472-6 (PDF)	1795-150X
Alueyksikkö / Tutkimusohjelma / Hankkeet			
Etelä-Suomen alueyksikkö / Vantaan toimipaikka / Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman (METSO) seuranta ja vaikutukset / Hanke 3602			
Hyväksynyt			
Anne Tolvanen, professori, 25.4.2014			
Tiivistelmä			
Tilannekatsaus esittelee Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman (METSO) etenemistä. Vuonna 2013 METSO-ohjelmassa perustettiin 7 611 hehtaaria uusia suojelualueita. Vuosina 2008–2013 on ELY-keskuksissa toteutettu luonnonsuojelulain mukaisia pysyviä ja määräaikaista toimenpiteitä 28 797 hehtaaria eli noin 30 prosenttia METSON kokonaistavoitteesta. Vuonna 2013 laadittiin Suomen metsäkeskuksessa uusia ympäristötutkimuspimuksia 1 960 hehtaarille. Ympäristötutkimuksia on tehty vuosina 2008–2013 yhteensä 28 629 hehtaarille. Luonnonhoitohankkeita on METSO-elinympäristöissä tehty vuosina 2008–2013 yhteensä 3 492 hehtaarin alalla. Vuonna 2013 toimeenpantiin ensimmäiset uudistetun hakumenettelyn kautta toteutettavat luonnonhoitohankkeet. Ympäristötuella ja luonnonhoitohankkeilla on yhteensä toteutettu 39 prosenttia yksityiselle talousmetsille asetetusta kokonaistavoitteesta. Metsähallitus on ennallistanut vuosina 2008–2013 metsiä ja puustoisia soita 11 789 hehtaaria sekä totetuttanut lehtojen ja muiden arvokkaiden elinympäristöjen hoitoa 2 040 hehtaarilla. Vuosi 2013 oli vilkas hankevuosi ja useita menestyksekkäitä hankkeita päättyi. Hankkeissa on mm. hoidettu harjuja, ennallistettu rupiliskon lisääntymislampia ja riekkosoita sekä perustettu koulumetsiä. Vuonna 2013 valmistui selvitys kunta- ja seurakuntametsien METSO-inventoinneista. 51 kuntaa ja 8 seurakuntaa toteutti inventoinnin ja niissä löytyi n. 10 000 hehtaaria METSOon soveltuvaa metsää. Viestintäselvityksen mukaan METSO-viestintä tavoittaa hyvin nuoret ja keski-ikäiset suojelunmyönteiset kaupunkilaiset. Sisällöllisiä kehittämiskohteita on mm. korvauksista viestiminen. Vuonna 2014 ajankohtaisia METSO-ohjelman toteutukseen liittyviä toimia ovat valtioneuvoston periaatepäätöksen päivityksen hyväksyminen, Kemera-uudistus ja Zonation-tulosten hyödyntäminen ELY-keskusten ja Suomen metsäkeskuksen yhteisissä hankkeissa. Uusia METSO-ohjelmaa tukevia tutkimus- ja kehittämishankkeita sekä yhteistoimintaverkostoja käynnistetään. Lisäksi vuonna 2014 päätetään Metsähallituksen osuus hallitusohjelmassa julkisyhteisöille kohdistetusta lisäsuojelutavoitteesta sekä kehitetään suojelutilastointia ja tietojärjestelmiä.			
Asiasanat			
METSO-ohjelma, metsien monimuotoisuus, vapaaehtoiset suojelukeinot, talousmetsien luonnonhoito			
Julkaisun verkko-osoite			
http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2014/mwp293.htm			
Tämä julkaisu korvaa julkaisun			
Tämä julkaisu on korvattu julkaisulla.			
Yhteydenotot			
Mirja Rantala, Metsäntutkimuslaitos, PL 18, 01301 Vantaa. Sähköposti mirja.rantala@metla.fi			
Muita tietoja			
Taitto: Sari Elomaa/Metla			

Sisällys

1 Johdanto	5
2 METSON tavoitteet ja vuoden 2013 toteutusluvut	6
3 METSON edistäminen eri organisaatioissa	10
Zonation-tulosten käyttö Suomen metsäkeskuksen alueyksiköissä	11
<i>Saara Lilja-Rothsten (Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio) ja Ninni Mikkonen (Metsähallitus, luontopalvelut)</i>	
Ennallistamisen ja luonnonhoidon merkitys kasvaa	13
<i>Jussi Päivinen (Metsähallitus, luontopalvelut)</i>	
Riistallisten kosteikkoelinympäristöjen ennallistaminen valtion talousmetsissä	15
<i>Ahti Putaala (Metsähallitus, luontopalvelut)</i>	
4 METSO-hankkeet	18
Positiivista rosaa	20
<i>Ville Vuorio (Pohjois-Karjalan ELY-keskus ja Itä-Suomen yliopisto)</i>	
Vatulassa palaa – Harjumetsien paahde-elinympäristöjen hoitoa ääriolosuhteissa	22
<i>Harri Tukia (Suomen ympäristökeskus)</i>	
5 Kunnat ja seurakunnat METSOssa	27
Kunnat ja seurakunnat METSON siipien suojaan	28
<i>Kimmo Syrjänen ja Susanna Anttila (Suomen ympäristökeskus)</i>	
Kuntien työ koulumetsien hyväksi	30
<i>Virpi Sahi (Suomen luonnonsuojeluliitto)</i>	
6 METSO-viestintä	33
Millainen on METSON kutsu?	34
<i>Liisa Kemppainen (Ympäristöministeriö)</i>	
Kun tieto ja tahto kohtaavat	35
<i>Jukka Ruutiainen (Suomen metsäkeskus)</i>	
7 METSO vuonna 2014	37
Kirjallisuus	39

1 Johdanto

Tilannekatsaus kokoaa yhteen METSO-ohjelman toteutuksen vuonna 2013. Katsaus esittelee vuoden tärkeimpiä tuloksia ja kehitysaskelia sekä tulevaisuuden haasteita. Tilannekatsaus on tiivis tietopaketti METSON kuudennesta toteutusvuodesta. Lisäksi se luo lyhyen katsauksen METSO-vuoteen 2014.

METSON, Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman 2008–2020, tavoitteena on pysäyttää metsäisten luontotyyppien ja metsälajien taantuminen ja vakiinnuttaa luonnon monimuotoisuuden suotuisa kehitys. Ohjelman 14 toimenpidettä turvaavat monimuotoisuutta kehittämällä suojelualueverkostoa ja talousmetsien luonnonhoitoa. Erityisen METSOsta tekee se, että ohjelma tarjoaa maanomistajille mahdollisuuden osallistua omista lähtökohdistaan monimuotoisuuden turvaamiseen. Vaikka yksityiset maanomistajat ovat METSOssa keskiössä, ohjelman keinot ovat pääosin myös muiden omistajaryhmien käytössä. METSON toteutuksesta vastaavat yhteistyössä ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö. Alueellisina viranomaisina toimivat ELY-keskukset ja Suomen metsäkeskus. (Etelä-Suomen... 2008).

Vuonna 2013 ympäristöministeriöllä oli käytettävissä noin 33,6 miljoonaa euroa METSO-ohjelman mukaiseen vapaaehtoiseen yksityismaiden suojeluun. Maa- ja metsätalousministeriö käytti METSON toteutukseen 7,5 miljoonaa euroa. Varat käytettiin talousmetsien ympäristötukeen, luonnonhoitohankkeisiin ja valtakunnallisiin kehittämishankkeisiin. Valtion talousarvion rahoitus METSON toteutukseen vuosina 2008–2013 on esitetty taulukossa 1.

METSON seurantatyöryhmä valmisteli METSO-ohjelman periaatepäätöksen päivityksen vuonna 2012. Periaatepäätös viedään valtioneuvoston hyväksyttäväksi todennäköisesti vuoden 2014 aikana. Periaatepäätös jatkaa METSOa nykyisen hallitusohjelman mukaisesti vuoteen 2020 asti. Hallitusohjelmaan kirjattiin myös tavoitteeksi turvata ohjelman rahoitus tälle ajanjaksolle.

METSON tilannekatsausta 2013 on kehitetty aiemmista vuosista. Katsauksen rakennetta on muokattu ja kokonaisuudesta on pyritty tekemään aiempaa lukijaystävällisempi. METSON piirissä tehtävää monipuolista työtä metsiensuojelun hyväksi konkretisoidaan esimerkeillä kuluneen vuoden tärkeistä teemoista ja tuloksista. Mukana on eri alueiden, toimijoiden ja hankkeiden ajankohtaisia METSO-kuulumisia ja tunnelmia.

Raportin luvussa 2 esitellään METSO-ohjelman toteutuslukuja vuodelta 2013. Luvuissa 3 ja 4 keskitytään yhteistyöhön ja erilaisten METSO-hankkeiden etenemiseen. Luvut 5 ja 6 esittelevät ohjelman toteutusta julkisyhteisöjen mailla ja METSO-viestintää. Viimeiseen lukuun raportin toimitajat ovat koonneet lyhyesti vuoden 2014 ajankohtaisia METSO-teemoja.

Tiedot on saatu METSO-toimenpiteiden vastuuhenkilöiltä ja muilta toteuttajilta maa- ja metsätalousministeriöstä (MMM), ympäristöministeriöstä (YM), Metsätalouden kehittämiskeskus Tapiolta

Taulukko 1. Valtion talousarviolukuja 2008–2013, YM ja MMM (milj. €).

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
METSO hankinnat ja korvaukset (YM)	7	8,5	22,5	29	32	33,6
Metsäluonnon hoidon edistäminen: ympäristötuki ja luonnonhoitohankkeet (MMM)	6,8	8,0	10,3	10,8	7,3	7,5

(Tapio), Metsähallituksesta luontopalveluilta ja metsätaloudelta (MH), Metsäntutkimuslaitoksesta (Metla), Suomen ympäristökeskuksesta (SYKE) sekä METSO-ohjelman toteuttajilta Suomen metsäkeskuksesta (SMK) ja ELY-keskusten ympäristö- ja luonnonvarat vastuualueilta (ELY).

2 METSON tavoitteet ja vuoden 2013 toteutusluvut

Vuoden 2013 loppuun mennessä METSOssa on saavutettu 30 prosenttia luonnonsuojelualueverkoston kehittämiseksi valtioneuvoston periaatepäätöksessä yksityismaille asetetusta 96 000 hehtaarin suojelutavoitteesta. Ympäristötuella ja luonnonhoitohankkeilla on yhteensä toteutettu 39 prosenttia yksityiselle talousmetsille asetetusta 82 000 hehtaarin tavoitteesta. Tarkemmat vuoden 2013 toteutusluvut esitellään taulukoissa 2–6.

Suojelualueverkoston kehittäminen

Vuonna 2013 ELY-keskusten yhteinen METSO-kohteiden vuositavoite 6 325 hehtaaria ylitettiin 7 611 hehtaarin kokonaistuloksella. METSO-kohteiden lukumäärä ja pinta-ala sekä maksetut korvaukset on esitetty taulukossa 2.

Taulukko 2. METSON toteutus ELY-keskuksissa vuonna 2013.

	Sopimukset, kpl	Kiinteistöt, kpl	Pinta-ala, ha	Maksetut korvaukset, €
Hankinnat valtion omistukseen – ELY-keskukset*	175	212	3 268	13 043 790
Päätökset yksityisistä suojelualueista (LSL 24§)	379	445	4 235	20 933 092
Alueen määräaikainen rauhoittaminen (LSL 25§)	13	13	109	272 159
Yhteensä	567	670	7 611	34 249 041

* Kaupat, vaihdot, lunastukset, perinnöt ym. saannot

Määrärahaa käytettiin yhteensä 34,2 miljoonaa euroa. Elinympäristöistä eniten suojeltiin runsaslahopuustoisia kangasmetsiä sekä puustoisia soita ja soiden metsäisiä reunoja. METSO-kohteiden hehtaanimäärät sekä jakautuminen eri elinympäristöihin on esitetty taulukoissa 3 ja 4.

Luonnonarvojen tuki yksityismetsissä

Kestävän metsätalouden rahoituksesta annetun lain nojalla (Kemera) rahoitettiin vuonna 2013 yhteensä 1 960 hehtaaria ympäristötukikohteita (385 kpl). Ympäristötukea maksettiin vuonna 2013 yhteensä 4,4 miljoonaa euroa. METSO-kaudella v. 2008–2013 ympäristötukea on käytetty yhteensä 35,9 miljoonaa euroa. Ympäristötuella rahoitettavien monimuotoisuuskohteiden pinta-ala ja määrä jäi vuonna 2013 jälkeen aiemmista toteutusvuosista. Tähän vaikuttivat mm. Suomen metsäkeskuksen organisaatiouudistus, niukentuneet henkilöstöresurssit, aiempaa vähäisempi markkinointi, kohteiden välityskäytännöissä tapahtuneet muutokset sekä keskeisten luonnonhoidon tehtävissä käytettävien paikkatietotyökalujen uudistaminen. Myös ympäristötuen verollisuus on vaikuttanut

Taulukko 3. METSON toteutus ELY-keskuksissa elinympäristöittäin vuonna 2013 (ha).

	Hankinnat	Yksityiset suojelualueet	Määräaikaiset rauhoitukset	Yhteensä
Lehdot	110	204	8	322
Runsaslahopuustoiset kangasmetsät	1 388	2 066	85	3 539
Pienvesien lähimetsät	111	200	2	313
Puustoiset suot ja soiden metsäiset reunat	718	965	2	1 684
Metsäluhdut ja tulvametsät	15	48	0,3	63
Harjujen paahdeympäristöt	21	5	0	26
Maankohoamisrannikon monimuotoisuuskohteet	38	94	0	131
Puustoiset perinnebiotoopit	7	32	0	39
Kalkkikallioiden ja ultraemäksisten maiden metsäiset elinympäristöt	19	78	0	97
Muut monimuotoisuudelle merkittävät metsäiset kalliot, jyrkänteet ja louhikot	191	278	9	477
Muut	650	267	3	920
Yhteensä	3 268	4 235	109	7 611

Taulukko 4. METSON elinympäristökohtaisten hehtaaritavoitteiden toteutuminen valtakunnallisesti ELY-keskuksissa vuosina 2008–2013.

	Yhteensä 2008–2013 (ha)	Osuus tavoitteesta (%)
Lehdot	1 086	24
Runsaslahopuustoiset kangasmetsät	14 405	23
Pienvesien lähimetsät	1 035	28
Puustoiset suot ja soiden metsäiset reunat	5 627	37
Metsäluhdut ja tulvametsät	325	25
Harjujen paahdeympäristöt	95	26
Maankohoamisrannikon monimuotoisuuskohteet	524	11
Puustoiset perinnebiotoopit	179	119
Kalkkikalliot ym.	137	68
Metsäiset kalliot, jyrkänteet ja louhikot	15 68	60
Muut	3 817	
Yhteensä	28 797	30

maanomistajien halukkuuteen solmia sopimuksia. Taulukossa 5 on esitetty vuosina 2008–2013 toteutuneet ympäristötukisopimukset elinympäristöittäin.

Taulukossa 6 on Suomen metsäkeskuksen METSO-ohjelmaa toteuttavien luonnonhoitohankkeiden elinympäristöjen hoidon vaikutushehtaarit METSO-kaudella rahoitettujen hankkeiden osalta. Vuonna 2013 luonnonhoitohankkeisiin käytettiin noin 1,3 miljoonaa euroa. Kemeran rahoituksen supistumisesta huolimatta luonnonhoitohankkeissa elinympäristöjen hoidon vaikutuspinta-alat ovat kasvaneet sekä maastosuunnittelun että toteutuksen osalta. Vuonna 2013 toimeenpantiin ensimmäiset uudistetun hankehakumenettelyn kautta toteutettavat luonnonhoitohankkeet, joita oli 13. Vesiensuojeluhankkeita on toteutetuista luonnonhoitohankkeista noin puolet. METSOa toteuttavia luonnonhoitohankkeita ovat esimerkiksi uhanalaisten lajien esiintymien hoito sekä

Taulukko 5. Ympäristötukisopimukset METSO-kaudella, vuoden 2013 toteutuma (ha) ja kumulatiivinen pinta-ala (ha) vuosilta 2008–2013.

	2013	2008–2013
Metsälain 10 §:n elinympäristöt		
Pienvedet	422	5 066
Rehevät korvet ja letot	85	1 297
Lehtolaikut	91	1 143
Kangasmetsäsaarekkeet	20	330
Rotkot ja kurut	1	20
Jyrkänteet alusmetsineen	26	235
Vähätuottoiset elinympäristöt	399	10 968
Yhteensä	1 076	17 982
METSO-elinympäristöt		
Lehdot	55	443
Runsaslahopuustoiset kangasmetsät	353	3 298
Pienvesien lähimetsät	102	923
Puustoiset suot	201	2 632
Metsäluhdut ja tulvametsät	15	184
Harjujen paahdeympäristöt	2	32
Maankohoamisrannikon metsät	67	766
Puustoiset perinneympäristöt	1	36
Kalkkivaikutteiset ja ultraemäksiset metsät	0	1
Muut metsäiset kalliot, jyrkänteet ja louhikot	88	1 256
Yhteensä	884	9 571
Ympäristötukisopimukset yhteensä	1 960	28 629

Taulukko 6. Vuonna 2013 ja kumulatiivisesti vuosina 2008–2013 rahoitettujen METSO-elinympäristöjen hoitotöiden vaikutushehtaarit.

Luonnonhoidon elinympäristöt	Maastosuunnittelu	Toteutustyöt	Maastosuunnittelu	Toteutustyöt
	2013	2013	2008–2013	2008–2013
Lehtojen hoito ja kunnostus	33	12	1 142	190
Pienvesien kunnostus	832	140	3 382	1 132
Suon ennallistaminen	159	77	2 675	707
Paahdeympäristöjen hoito	12	0	959	28
Muiden elinympäristöjen hoitotyöt*	438	430	2 325	1 435
Yhteensä	1 474	659	10 485	3 492

* Hankkeessa kohteena useita elinympäristötyyppejä, toimenpiteet sisältävät mm. monimuotoisuuspoltoja.

monimuotoisuudelle tärkeiden elinympäristöjen kunnostaminen tai ennallistaminen kuten pienvesien kunnostaminen, soiden ennallistaminen sekä paahdeympäristöjen hoito. Näitä hankkeita on Metsäkeskuksessa toteutettu tai työn alla 235 kappaletta. Kunnostamistoimet kohdistetaan luonnon-tilaltaan muuttuneisiin, mutta kunnostamiskelpoisiin elinympäristöihin sekä hoitoa tarvitseviin elinympäristöihin, kuten paahde-elinympäristöihin.

Elinympäristöjen ennallistaminen ja luonnonhoito

Suojelualueiden hoidosta vastaa Metsähallituksen luontopalvelut. Metsähallitus ennallisti ja toteutti luonnonhoitoa valtion suojelualueilla vuonna 2013 yhteensä lähes 4 000 hehtaarilla, mikä on noin 14 prosenttia vuosille 2013–2020 asetetusta ennallistamisen ja luonnonhoidon tarvearviointikriteerien mukaisesta tavoitteesta. Yksityisillä suojelualueilla toimia on toteutettu noin 360 hehtaarilla (noin 8 prosenttia tavoitteesta). Ennallistamisen ja luonnonhoidon toteutus sekä tavoitteet valtion suojelualueilla on esitetty taulukossa 7 ja yksityisten suojelualueiden toteutus ja tavoitteet taulukossa 8.

Metsähallitus on jatkanut metsätalouden ja luontopalveluiden yhteishanketta, jossa toteutetaan Metsähallituksen osuus hallitusohjelmassa julkisyhteisöille kohdistetusta noin 20 000 hehtaarin METSO-suojelutavoitteesta. Hanke valmistui vuoden 2013 lopussa ja päätökset uusista suojelualueista on tarkoitus tehdä vuonna 2014.

Metsähallitus toteuttaa luontotyyppi- ja lajistoinventointeja suojelualueilla. Tarkemmat tiedot vuonna 2013 toteutetuista lajistokartoituksista ja linnuston linjalaskennoista on esitetty taulukossa 9. Mukana on myös tähän mennessä koko METSO-kaudella toteutetut kartoitukset ja linjalaskennat.

Taulukko 7. Valtion suojelualueilla vuosina 2008–2013 toteutetut sekä tarvearvion perusteella vuosina 2013–2020 toteutettavat ennallistamis- ja luonnonhoitopinta-alat (ha).

	Toteutunut 2013	Toteutunut 2008–2013	Tavoite 2013–2020
Metsät ja puustoiset suot	1 822	11 182	24 000
Puustoiset perinnebiotoopit	1 901	1 901*	1 800
Muut luonnonhoitoa vaativat kohteet	210	1 472	3 200
Yhteensä	3 933	14 555	29 000

* Puustoisten perinnebiotooppien osalta kyseessä on hoidon piirissä oleva pinta-ala, joten siksi luku on sama kuin vuoden 2013 toteuma.

Taulukko 8. Yksityisillä suojelualueilla vuosina 2008–2013 toteutetut sekä tarvearvion perusteella vuosina 2013–2020 toteutettavat ennallistamis- ja luonnonhoitopinta-alat (ha).

	Toteutunut 2013	Toteutunut 2008–2013	Tavoite 2013–2020
Metsät ja puustoiset suot	264	601	1 600
Puustoiset perinnebiotoopit	10*	91*	1 200**
Muut luonnonhoitoa vaativat kohteet	88	568	1 900
Yhteensä	362	1 179	4 700

* Peruskunnostettu pinta-ala.

** Jatkuvan hoidon tavoitepinta-ala (jatkuvan hoidon pinta-aratiedot eivät ole vielä paikkatietojärjestelmässä, joten siksi toteumien osalta annettu ainoastaan peruskunnostettu pinta-ala).

Taulukko 9. Valtion ja yksityisten suojelualueilla vuosina 2008–2013 toteutettujen METSO-alueen lajistokartoitusten pinta-ala (ha) ja metsävaltaisilla suojelualueilla tehtyjen linnuston linjalaskentojen määrä (km).

	Toteutunut 2013	Toteutunut 2008–2013
Lajistokartoitukset, ha	1 721	12 517
valtion suojelualueet, ha	1 487	10 907
yksityisten suojelualueet, ha	234	1 610
Linnuston linjalaskennat, km	187	1 844

Taulukko 10. Metsähallituksen talousmetsissä toteuttamat luonnonhoidolliset toimenpiteet (ha) METSO-ohjelman toiminta-alueella vuonna 2013.

Työlaji	Toteutus-pinta-ala
Erityishakkuu	
Uudistuskypsan metsän väljennyshakkuu	102
Poimintahakkuu (erirakenteistava hakkuu)	9
Pienaukkohakkuu*	151
Säästöpuuhakkuu	239
Muu erityishakkuu	109
Luonnonhoidollinen kulutus	32
Soiden ennallistaminen	21
Kosteikkoelinympäristöjen hoito (REAH)	228

* Ilmoitettu käsittelyyn otettujen kuvioiden pinta-alana, pienaukkoa on noin 1/5 pinta-alasta

Metsähallituksen talousmetsissä luonnonhoitoa ja muita METSO-toimenpiteitä on toteutettu alue-ekologisen suunnittelun ja metsätalouden ympäristöoppaan (Päivinen ym. 2011) periaattein. Erityishakkuumenetelmiä, kuten pienaukko- ja säästöpuuhakkuita, on käytetty rajoitetun metsätalouksen alueilla, muun muassa monimuotoisuuden lisäämisalueilla, suojelualueiden lähiympäristössä sekä virkistysmetsissä. Lisäksi on tehty luonnonhoidollisia kulutuksia ja jatkettu kosteikkoelinympäristöjen ennallistamista. Näiden toimenpiteiden toteutus vuonna 2013 on esitelty taulukossa 10.

3 METSON edistäminen eri organisaatioissa

METSON toteutus perustuu monen organisaation tiiviiseen yhteistyöhön. ELY-keskukset ja Suomen metsäkeskus tekevät viranomaisyhteistyötä. Ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö puolestaan ohjaavat, kehittävät ja rahoittavat ohjelmaa yhdessä. Viranomaisten lisäksi ohjelmaa toteuttavat lukuisat eri tahot osana omaa työtään ja osallistumalla alueellisiin METSO-yhteistyöryhmiin sekä erilaisiin hankkeisiin. Ohjelman kunnianhimoisia tavoitteita ei saavuteta ilman sujuvaa yhdessä tekemistä. Juuri yhteistyössä ja METSOssa käytävässä vuoropuhelussa ohjelman on toistuvasti katsottu onnistuneen (esim. Laita ym. 2012). Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää myös jatkuvaa kehittämistyötä ja koulutusta, jota tehdään useissa eri hankkeissa ja eri toimijoiden johdolla.

Tähän lukuun on kerätty esimerkkejä eri tavoista, joilla organisaatiot edistivät METSON tavoitteita vuonna 2013. Yhdet toimijat keskittyvät yksityisiin metsänomistajiin, toiset kouluttavat ammatilaisia ja kehittävät uutta, kolmannet edistävät ohjelmaa erilaisin hankkein. Näitä esimerkkejä yhdistävät organisaatorajat ylittävä yhteistyö ja vahva kehittämisnäkökulma. METSON rikkaus onkin sen monipuolinen toimijakenttä. Jokainen metsä- ja ympäristöalan organisaatio voi edistää ohjelmaa itselleen sopivalla tavalla.

Zonation-tulosten käyttö Suomen metsäkeskuksen alueyksiköissä

Saara Lilja-Rothsten (Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio) ja Ninni Mikkonen (Metsähallitus, luontopalvelut)

Metsäelinympäristöjen alueelliset Zonation-analyysit tehtiin Suomen metsäkeskuksen alueyksiköissä vuosien 2011 ja 2012 aikana. Analyysien avulla on mahdollista tunnistaa arvokkaita metsäisiä elinympäristöjä, jotka voivat olla potentiaalisia METSO-kohteita. Aineistona käytettiin mm. Suomen metsäkeskuksen metsävara-aineistoja ja Metsäntutkimuslaitoksen monilähdeVMI-aineistoja. Analyysien avulla pyrittiin tunnistamaan METSO-ohjelmaan sopivia luonnonlaatu-arvokkaita metsiä. Analyysit toteutettiin ”Zonation METSON päätöksenteon tukena” -projektin toimesta ja niiden pääarkkitehteina toimivat Joona Lehtomäki (Helsingin yliopisto & SYKE) ja Antti Leinonen (SMK, Etelä-Savo). Metsäelinympäristöjen analyyseistä jalkautettiin kuuden erilaisen analyysiversion tulokset METSO-toimijoiden avuksi Suomen metsäkeskuksen alueyksiköihin. Tulosten käyttökoulutus pidettiin yhdessä ELY-keskusten METSO-toteuttajien kanssa syyskuussa 2013 Lahdessa. Koulutus sisälsi kertauksen Zonation-ohjelman toimintaperiaatteista, analyysien eri rakenteet, tulosten tulkinnan perusteet sekä maastokäynnejä erilaisilla kohteilla. Koulutuksen tavoitteena oli tulosten käyttötaidon lisäämisen lisäksi alueellisen METSO-yhteistyön tukeminen.

Vuoden 2013 lopulla Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio selvitti Suomen metsäkeskuksen METSO-vastaavilta ja luonnonhoitotoimihenkilöiltä metsäelinympäristöjen Zonation-analyysien tulosaineistojen käyttöä ja niihin liittyviä kokemuksia. Zonation-kyselyä ei lähetetty ELY-keskusten toimihenkilöille, koska ELY-keskukset eivät olleet vielä tuolloin saaneet Zonation-analyysien tuloksia käyttöönsä. Kyselyyn vastasi yhteensä kolmetoista Suomen metsäkeskuksen alueyksikön toimihenkilöä.

Analyyysien tuloksia käytetään, jos siihen on varattu aikaa ja rahaa

Zonation-analyysien tuloksia oli käytetty viidessä Suomen metsäkeskuksen alueyksikössä (Etelä-Savo, Kaakkois-Suomi, Keski-Suomi, Pirkanmaa ja Lappi). Tuloksia oli käytetty apuna kohdennetussa markkinoinnissa ja laajempien alueiden suunnittelussa. Zonationin käyttämisen näillä alueilla mahdollisti erillinen hankerahoitus, jossa oli varattu aikaa ja rahaa Zonationin analyysitulosten jalkauttamiseen.

Suurin osa Suomen metsäkeskuksen alueyksiköistä (yhteensä 8) ei ollut vielä käyttänyt Zonation-analyysien tuloksia. Vastauksissa korostettiin, että näillä alueilla ei ollut resursseja perehtyä Zonation-tulosaineistojen käyttöön.

Tuloksista apua METSON toimenpiteiden suuntaamiseen

Hyödyllisenä nähtiin mahdollisuus kohdehakujen tekemiseen analyysien tulosten perusteella. Tulokset vahvistivat myös käsityksiä METSO-tavoitteiden mukaisten elinympäristöjen esiintymisestä sekä luontokeskittymistä. Tulosten perusteella viestintää METSON toteutuskeinoista voidaan suunnata alueellisesti.

Zonation-analyysitulokset olivat olleet esillä kolmessa METSON alueellisessa yhteistyöryhmässä. Alueyksiköiden toimihenkilöt visioivat, että he voivat käyttää Zonationia jatkossa mahdollisesti luonnonhoitohankkeiden suunnittelussa, laajempien alueiden monimuotoisuuden turvaamisen suunnittelussa, kohdehakujen tekemisessä, kohdekeskittymien etsimisessä, työkaluna luontoneuvojilla ja mielenkiintoisten suojelukohteiden etsimisessä esimerkiksi suojelualueiden läheltä.

Teknisiä hidasteita tulosten käytössä

Kahta metsäkeskusaluetta lukuun ottamatta Zonation-tulosten käyttöönotossa koettiin olleen ongelmia. Eniten tulosten käyttöä hankaloitti se, etteivät toimihenkilöt olleet saaneet riittävästi koulutusta uuden metsävaratietojärjestelmän Aarnin käyttöön. Lisäksi alueyksiköillä oli resurssipulaa Zonation-työkalun hyödyntämisessä. Toisena selkeänä ongelmakokonaisuutena nähtiin se, ettei Zonationin avulla tunnistettu kaikkia monimuotoisuuden kannalta arvokkaita kohteita, jotka ovat metsävara-aineistosta ja Aarni-järjestelmästä poimittavissa.

Zonation-analyysien nähtiin tarvitsevan vielä teknistä kehitystä, jotta menetelmästä saadaan parempi hyöty METSON toteutuksessa. Zonationin analyysien tulokset eivät aina osu oikeaan, mistä syystä niin tulkintaa kuin analyysijäkin on vielä kehitettävä. Esimerkiksi metsissä äskettäin toteutetut muutokset, etenkin uudistushakkuut, tulisi saada nopeasti päivitettyä analyysihin. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että ELY-keskuksen toimihenkilöt voisivat käyttää Zonation-analyysin tuloksia työssään. Zonation-viestinnän yhteydessä korostettiin, että Zonationin vaikeasti avautuvaa toimintaperiaatetta ei pitäisi vielä esitellä tarkemmin yksityismetsänomistajille vaan analyysitulosten tulisi olla lähinnä ammattilaisten apuvälineitä ja viranomaiskäytössä.

Kuva 1. Paikkatietoasiantuntijat Marko Keisala (Suomen metsäkeskus) ja Ninni Mikkonen (Metsähallitus) tarkastelevat maastossa Zonationin tuloksia Aarni-järjestelmästä. Kuva: Kimmo Syrjänen.

Ennallistamisen ja luonnonhoidon merkitys kasvaa

Jussi Päivinen (Metsähallitus, luontopalvelut)

Kansainväliset tavoitteet viitoittavat tietä

Ekosysteemien ennallistaminen on noussut kansainvälisesti merkittäväksi keinoksi hillitä luonnon monimuotoisuuden köyhtymistä ja ylläpitää ekosysteemipalveluita. Ennallistamisen merkitys korostuu erityisesti Euroopan unionin uudessa biodiversiteettistrategiassa (Euroopan komissio 2011). Kansainvälisen biodiversiteettisopimuksen (CBD) kymmenennessä osapuolikokouksessa Nagoyassa 2010 ennallistaminen nostettiin toimenpiteeksi, jonka avulla pyritään nopeuttamaan sopimuksen mukaisten, pahasti aikatauluista myöhässä olevien tavoitteiden saavuttamista. Osapuolikokouksen päätösten pohjalta EU:n ja Suomen vuoteen 2020 ulottuvien monimuotoisuusohjelmien yhtenä tavoitteena on ylläpitää ja parantaa ekosysteemien tilaa ja osallistua heikentyneiden ekosysteemien (Ympäristöministeriö 2013) vähintään 15 prosentin ennallistamistavoitteeseen. Ennallistamisen ja luonnonhoidon keskeisimpiä tavoitteita on lajien elinympäristöjen ja luontotyyppien laadun parantaminen ja sitä kautta sekä lajien että luontotyyppien uhanalaistumisen hidastaminen ja pysäyttäminen.

Ennallistamisella tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden avulla ihmistoiminnan takia heikentynyt, vahingoittunut tai tuhoutunut ekosysteemi pyritään palauttamaan mahdollisimman lähelle luonnontilaa. Toisaalta ennallistaminen voidaan katsoa toiminnaksi, jonka avulla heikentyneen ekosysteemin rakenne ja toiminta palautuvat luonnontilaisen kaltaiseksi nopeammin kuin luontaisten prosessien kautta. Luonnonsuojelualueiden luonnonhoidolla puolestaan tarkoitetaan tietyn luontotyypin tai suojeltavalle lajistolle otollisen elinympäristön elvyttämistä tai ylläpitämistä. Esimerkiksi lehtipuuvaltaisen lehdon lajistoa ylläpidetään estämällä liiallinen kuusten kasvu ja paahdelajistoa voidaan säilyttää pitämällä paahdeympäristöt avoimina (ks. Tukian teksti sivulla 22).

Suojelualueilla toimenpiteitä tehty jo pitkään

Suomessa Metsähallitus on tehnyt metsien ennallistamista ja luonnonhoitoa valtion suojelualueilla jo parikymmentä vuotta, mutta laajassa mittakaavassa toiminta käynnistyi vasta METSO-toimintaohjelman myötä. Jo METSON kokeiluvaiheessa 2003–2007 keskityttiin erityisesti valtion suojelualueiden metsien osalta puustorakenteen monipuolistamiseen pienaukotuksiin sekä lahoppuun määrän lisäämiseen metsurityönä. Valtion mailla tehtävät metsien ennallistamispolto ovat jatkossakin monimuotoisuuden kannalta hyvin tärkeitä, vaikka vuosittain poltetut pinta-alat ovat suhteellisen pieniä.

Soiden ennallistamista on tehty aktiivisesti jo 1990-luvulta lähtien suojelualueilla. Metsähallituksen luontopalvelut on yhteistyössä metsätalouden kanssa kehittänyt toimintamallin riekkosoiden ennallistamiseen (ks. Putaalan teksti sivulla 15), jota on hyödynnetty myös yksityismailla.

Myös uhanalaisten lajien kannalta keskeisten perinnebiotooppien hoidolla on pitkät perinteet suojelualueilla, ja aktiivisessa hoidossa oleva pinta-ala on kaksinkertaistunut viimeisen viiden vuoden aikana.

Työ jatkuu ja kehittyy

Vuodesta 2008 lähtien metsien osalta toiminnan painopiste on siirtynyt ennallistamisesta lehtojen ja muiden arvokkaiden elinympäristöjen hoitoon. Viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana Metsähallitus on ennallistanut suojelualueiden soita ja metsiä noin 13 500 hehtaaria. Paloatkumoa alueita pidetään yllä jatkossakin. Valtion maiden lisäksi ennallistamis- ja luonnonhoitotoimia on tehty METSO-ohjelmassa myös yhä enenevässä määrin yksityisillä suojelualueilla, ja suuntaus jatkuu.

Valmistelussa oleva soidensuojelun täydennysohjelma lisää suojelualueilla tehtävän soiden ennallistamisen tarvetta, koska suoekosysteemien luonnontila on pahoin heikentynyt eteläisessä Suomessa. Sekä metsien että soiden osalta ennallistamistavoitteet arvioidaan uudelleen osana 15 prosentin tavoitteiden kohdentamista. METSO-ohjelmassa ennallistamisen haasteena on riittävien resurssien säilyttäminen ja kohdentaminen siten, että ennallistaminen tosiasiallisesti tulee lisääntymään. Yhteistyötä eri maanomistajatahojen ja metsäpalveluyrittäjien suuntaan tarvitaan edelleen. Luultavasti myös uusia taloudellisia kannustimia (ympäristötuet) tarvitaan ennallistamiselle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Heikentyneiden ekosysteemien ennallistamisen kohdentamista ja toteuttamista valmistelevaan on asetettu alkuvuodesta 2014 laajapohjainen työryhmä. Keskustelu ennallistamisesta tulee todennäköisesti työn edetessä lisääntymään (Kimmo 2013).

Kuva 2. Ennallistamispoltto Konnevedellä vuonna 2012. Kuva: Jani Hakola.

Ennallistamisen ja luonnonhoidon työryhmä ELO yhdistää luonnonhoidon asiantuntijat

Valtakunnallinen ennallistamisen ja luonnonhoidon työryhmä ELO koordinoi toimintaa Suomessa. Työryhmään kuuluu ennallistamisen ja luonnonhoidon toimijoita, tutkijoita ja muita asiantuntijoita ympäristö- ja metsäsektoreilta. Työryhmän tehtävänä on arvioida, kehittää ja edistää luonnon- ja perinneympäristöjen ennallistamisen ja hoidon laatua ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Työryhmä tarjoaa myös vahvaa tieteellistä osaamista ja kehittää käytännön asiantuntemusta valmistamalla aihepiiriin liittyviä oppaita ja järjestämällä koulutuksia ja seminaareja. Tuoreita ennallistamisoppaita ovat Ojitettujen soiden ennallistamisopas (Aapala ym. 2013) ja Ennallistamisen ja luonnonhoidon opas (Similä ja Junninen 2011).

Lisää tietoa ELOsta:

http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Luonnonsuojelu/Yhteistyö/ELO/Sivut/Ennallistamisen_ja_luonnonhoidon_asiantuntijayhteistyö.aspx.

Riistallisten kosteikkoelinympäristöjen ennallistaminen valtion talousmetsissä

Ahti Putaala (Metsähallitus, luontopalvelut)

Valtion talousmetsissä on vuodesta 2008 lähtien ennallistettu tai kunnostettu kosteikkoelinympäristöjä erityisesti myös riistanhoidon näkökulmasta. Toiminta on osa Metsähallituksen talousmetsien luonnonhoitotoimia, jotka on kirjattu METSO-toimintaohjelmaan. Riistan elinympäristöjen aktiivinen hoito (REAH) käynnistyi alun perin Metsähallituksen metsätalouden ja luontopalvelujen yhteisenä, kolmivuotisena valtakunnallisena hankkeena. Hankkeen aikana kehitettiin mm. toimintamalleja kosteikkoelinympäristöjen ennallistamiseen ja kunnostamiseen sekä uusien lintukosteikkojen rakentamiseen valtion mailla. Toiminta keskittyi vähätuottoisille kitu- ja joutomaa-alueille. Hankkeen aikana aloitettiin myös ennallistamis- ja kunnostustoimien vaikutusten seuranta.

Tekniikka hallussa, ennallistaminen arkipäivää

Vuonna 2009 päättyneen hankkeen jälkeen riistan kosteikkoelinympäristöjen hoito valtion talousmetsissä on jatkunut Metsähallituksen normaalina toimintana. Kosteikkoelinympäristöjen hoidon painopiste on ollut riekko- ja metsähanhisoiden ennallistamisessa sekä vesilintukosteikkojen kunnostamisessa. Viime vuosina on uusina kohteina ennallistettu myös korpikohteita. Vuoden 2013 loppuun mennessä riistan elinympäristöjen hoitokohteina on valtion metsissä suojelualueiden ulkopuolella ennallistettu tai kunnostettu noin 3 000 hehtaaria kosteikkoelinympäristöjä, joista 1 300 hehtaaria METSO-alueella.

Riekkosoiden ennallistamisen tekniikka noudattaa suojelualueiden soiden ennallistamista. Ennallistamiskohteilta poistetaan ojituksesta hyötynyt ja sen jälkeen kasvanut puusto siten, että suon ja metsän välinen vaihteluvyöhyke palautetaan luontaisen kaltaiseksi. Puusto poistetaan metsurien toimesta pääosin energiapuukorjuuna. Ennallistettavalle kohteelle jää tällöin mahdollisimman vähän lannoittavaa biomassaa, mikä edistää ennallistumisprosessin käynnistymistä. Suon vesitalouden ja suokasvien palautumista edistetään täyttämällä tai patoamalla ojia. Ojien täyttö kustannetaan valtion maiden metsästyslupatuloista, jotka palautuvat näin suoraan riistan hyväksi.

Riekko ja hillat palaavat ennallistetuille rämeille

Suojelualueiden ulkopuolella soiden ennallistamisen kohteina ovat ennen kaikkea karut rämeet, jotka ovat tärkeitä elinympäristöjä riekolle, jonka kannat ovat taantuneet merkittävästi viimeisen 40 vuoden aikana eteläisemmässä Suomessa, Pohjanmaalla ja Kainuussa. Havumetsäalueen riekkokantojen hupenemisen syynä on ennen kaikkea ollut soiden ojituksesta seurannut avosoiden ja vähäpuustoisten, karujen rämeiden vähittäinen muuttuminen ja häviäminen. Ennallistettujen suokohteiden kelpaavuutta riekoille on tutkittu mm. radiolähetintä kantavien riekkokantojen seurannan ja kevätreviirien kartoitusten avulla. Seurantatulokset riekkosoiden ennallistamisesta ovat olleet hyvin rohkaisevia; ennallistamisalueille on syntynyt uusia riekkoreviirejä, ja ennallistettujen suokuvioit ovat myös kelvanneet riekkokantojen pesintä- ja poikuealueiksi. Riistan elinympäristöjen ennallistamis- ja kunnostuskohteet ovat edelleen lisänneet valtion metsien monikäytön kuten virkistystien, marjastuksen ja metsästyksen mahdollisuuksia sekä parantaneet maisemallisia arvoja. Esimerkiksi vähäpuustoisten rämeiden ennallistaminen saattaa aikanaan palkita paitsi elpyvän riekkokannan niin myös lisääntyneen hillasadon muodossa.

Kuva 3. Riekkokoiras kevätreviirillään ennallistetulla rämeellä. Ennallistamiskohteet ovat osoittautuneet riekolle mieluisiksi pesintäalueiksi. Kuva: Timo Eskola.

Ennallistaminen yhä helpompaa myös yksityismetsissä

Soiden ennallistamisen toimintamallia suojelualueiden ulkopuolella on viime vuosina kehitetty niin, että luonnonhoitoa voidaan edistää metsätalouden vakiintuneita järjestelmiä käyttäen ja vähäisin lisäresurssein normaalin metsänhoidon suunnittelun, kunnostusojituksen, puunkorjuun ja -kuljetuksen yhteydessä. Tämä on parantanut toiminnan kustannustehokkuutta ja edistänyt riistakohteiden hyödyntämistä myös kunnostusojitusten vesiensuojelussa. Ennallistettavaa suoaluetta kun voidaan samalla käyttää kunnostusojitetun alueen valumavesien pintavalutuskenttänä.

Puuntuotannollisesti vähätuottoiset turvemaat sekä avoimeksi tai harvapuustoiseksi suoksi ennallistettavat alueet vapautettiin uudessa metsälaissa metsän uudistamisvelvoitteesta. Tämä antaa nyt myös yksityismetsissä entistä paremmat mahdollisuudet ojitettujen soiden ennallistamiseen vaikkapa riekon elinympäristöiksi. Energiapuun talteenotto ennallistettavilta tai luontaisesti ennallistumaan jätettäviltä ojitetuilta soilta vastaa osaltaan myös yhä kasvavaan puuenergian kysyntään ja samalla puuenergian käytön lisäämiselle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen.

Kuva 4. Riekkorämeen ennallistaminen alkaa puuston poistolla. Metsähallituksen metsureita raivaa-massa tilaa riekolle ennallistamiskohteella Kivijärven Hetelamminnevalle. Kuva: Markus Pekkinen.

4 METSO-hankkeet

Vuosi 2013 oli vilkas hankevuosi METSO-ohjelmassa. Käynnissä oli seitsemän yhteistoimintaverkostoa, neljä valtakunnallista luonnonhoidon kehittämishanketta ja kuusi PUTTE-hanketta. Metsäntutkimuslaitoksella käynnistyi kaksi uutta METSO-tutkimushanketta.

Syksyllä 2013 maa- ja metsätalousministeriön METSO-tutkimushankerahoitus myönnettiin uudelle kolmivuotiselle METSO-tutkimushankkeelle, Tieto ja vuorovaikutus monimuotoisuuden turvaamisen kohdentamisen tueksi (TIKO). TIKO-hankkeessa selvitetään, mitkä ovat monimuotoisuuden turvaamiskeinojen kohdentamiseen liittyvät keskeisimmät haasteet alue- ja tilatasolla, ja kuinka erilaisille metsänomistajille kohdennettu neuvonta voi vastata niihin. Hanketta koordinoi Suomen ympäristökeskus, ja sitä toteutetaan yhteistyössä Metsäntutkimuslaitoksen, Helsingin yliopiston, Suomen metsäkeskuksen, ELY-keskusten ja Metsänomistajien Liiton kanssa.

Vuonna 2013 METSO-hankkeisiin myönnettiin rahoitusta hieman yli 1,5 miljoonaa euroa. Maa- ja metsätalousministeriön osuus rahoituksesta oli 60 prosenttia (kaksi verkostohanketta, valtakunnalliset hankkeet ja TIKO-hanke), ympäristöministeriön rahoitus kattoi 40 prosenttia (neljä verkostoa ja PUTTE-hankkeet). Lisäksi maa- ja metsätalousministeriö osoitti Metsäntutkimuslaitoksen METSO-tutkimukseen 0,5 miljoonaa euroa.

Lisätietoa TIKO-hankkeesta: <http://www.syke.fi/hankkeet/vuorovaikutteinenMETSOneuvonta>

Lisätietoa Metlan METSO-tutkimuksesta: <http://www.metla.fi/tutkimus/metso/index.html>

Yhteistoimintaverkostot

Seitsemästä yhteistoimintaverkostosta kolme päättyi vuoden 2013 lopussa (Taulukko 11). Kaikkien päättyneiden verkostojen tulokset olivat erinomaisia: verkostojen tuottamat toimintamallit ovat käyttökelpoisia, lopputuotteet ovat hyödynnettävissä hankkeiden jälkeen, ja verkostojen viestintä teki METSO-ohjelmaa tunnetuksi paljon verkostojen toiminta-aluetta laajemmin. Rupiliskon turvaamisen toimintamalli on käytössä Pohjois-Karjalan alueella, ja toteutetut luonnonhoitotoimet ovat todistetusti parantaneet lajin menestymistä (ks. Vuorion teksti s. 20). Riistaa reunoilta -verkostossa

Taulukko 11. METSO-yhteistoimintaverkostot vuonna 2013.

Verkoston nimi	Vetäjä	Kesto
1 Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi	Pohjois-Karjalan ELY-keskus	2010–2013
2 Riistaa reunoilta – METSO-yhteistoimintaverkostohanke	Suomen riistakeskus	2011–2013
3 Koulumetsät arvoonsa – yhteistyöllä suojelua ja ympäristökasvatusta	Suomen luonnonsuojeluliitto ry	2012–2013
4 Talous-METSO: Eirakenteinen metsänkasvatus METSO-kohteiden tukena kunnissa	Innofor Finland Oy	2012–2014
5 "Kun toimeen tartutaan" – kudotaan Hämeeseen luonnonhoitoverkko!	Hämeen ammattikorkeakoulu	2012–2014
6 Palojatkuo yksityismetsiin	Metsänomistajien Liitto Järvi-Suomi	2012–2015
7 Puustoisten perinneympäristöjen hoito luonnonlaiduntamisella	WWF Suomi	2012–2015

heräteltiin metsästävien maanomistajien kiinnostusta luonnonhoitoon ja tuotettiin riistaystävälliset vaihtumisvyöhykkeiden hoito-ohjeet. Koulumetsät arvoonsa -hanke sai aikaan aktiivista yhteistyötä kuntien kanssa (ks. Sahin teksti sivulla 30) ja tuotti monikäyttöisen Koulumetsäoppaan.

Jatkavat neljä verkostoa toimivat vuonna 2013 pääosin suunnitelmien mukaisesti. Talous-METSO-verkoston toiminta-alueelta löydettiin odotettua runsaammin METSO-ohjelmaan soveltuvia kohteita, ja maanomistajat ovat suhtautuneet sekä METSO-keinoihin että erirakenteisen metsäkasvatuksen menetelmiin myönteisesti. ”Kun toimeen tartutaan” -hanke välitti kuusi erilaista luonnonhoidon esimerkkikohdetta toteuttajille. Palojatkumo-verkostossa toteutettiin kolme kulotusta yhteensä 16 hehtaarin alalla. Puustoisten perinneympäristöjen hoitoon keskittyvä hanke tuotti kansalliset luonnonlaidunlihan kriteerit, neuvoi kiinnostuneita maan- ja laiduneläinten omistajia ja jatkoi onnistunutta viestintää perinneympäristöjen hoitomahdollisuuksista.

Lisätietoa yhteistoimintaverkostoista:

<http://www.metsopolku.fi/fi/METSO/yhteistoimintaverkostot/index.php>

Valtakunnalliset luonnonhoidon kehittämishankkeet

Luonnonhoidon kehittämishankkeissa vuosi 2013 oli taitekohta – kaikki hankkeet päättyivät vuoden lopussa (Taulukko 12), ja uusi hankehaku avattiin lokakuussa. Sekä tässä että aiemmassa tutkimushankkeita koskevassa hankehaussa käytettiin hyväksi vuonna 2012 päättyneistä hankkeista tehtyä arviointiraporttia ja sen suosituksia (Kuusela ja Rantala 2013). Vuonna 2014 luonnonhoidon kehittämishankkeissa korostuvat entisestään käytännönläheinen talousmetsien luonnonhoito ja monipuolinen yhteistyö eri toimijoiden välillä.

Tietyt talousmetsien luonnonhoidon teemat ovat METSO-hankkeiden ja muun kehittämistyön myötä jo erittäin hyvin tunnettuja. Esimerkiksi harjujen paahde-elinympäristöjen luonnonhoitoa on kehitetty erilaisissa Suomen ympäristökeskuksen koordinoimissa hankkeissa jo kahdeksan vuotta (ks. Tukian teksti s. 22). Nyt päättyneen harjuhankkeen tavoitteena on koota yhteen sekä monivuotisen kehittämistyön hedelmät että monipuoliset harjulajistoseurannat kattavaksi julkaisuksi.

Lisätietoa valtakunnallisista luonnonhoidon kehittämishankkeista:

http://www.metsopolku.fi/fi/tutkimus_ja_seuranta/Luonnonhoitohankkeet.php

Taulukko 12. Valtakunnalliset luonnonhoidon kehittämishankkeet vuonna 2013.

Hankkeen nimi	Vetäjä	Kesto
1 METSO luonnonhoito kehittämishanke	Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio	2009–2013
2 Luonnonhoidon paikkatietotyökalut (laajennettu jatkohanke Metsävara Zonation -hankkeelle)	Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio ja Suomen metsäkeskus	(2010–) 2013
3 Lähteikköjen ja lettojen kunnostamisen monimuotoisuusvaikutukset	Suomen ympäristökeskus	2011–2013
4 Harjumetsien paahde-elinympäristöverkostot	Suomen ympäristökeskus	2011–2013

Positiivista rosaa

Ville Vuorio (Pohjois-Karjalan ELY-keskus ja Itä-Suomen yliopisto)

Pohjois-Karjalan ELY-keskus toteutti vuosina 2010–2013 hanketta, joka sai haastavan, mutta pitkän nimen: ”Ilmastomuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi.” Miksi hanketta ryhdyttiin suunnittelemaan ja saatiinko ylipäätään mitään aikaiseksi?

Vuonna 2009 julkaistiin rupiliskon suojeluohjelma. Sitä kirjoittaessa kirkastui kaksi asiaa. Ensinnäkin kävi ilmi, että lajilla menee huonommin kuin yleisesti ajateltiin. Rupiliskon uhanalaisuusluokka muuttuikin heti seuraavana vuonna vaarantuneesta erittäin uhanalaiseksi. Jos ilmastomuutos ja metsätalous käyvät päälle samaan aikaan, niin rupilisko on ahtaalla. Toiseksi selvisi, että lajin pohjoisesta ekologiasta ei tiedetä juuri mitään, sillä lajia ei ollut tutkittu Suomessa juuri lainkaan. Tästä syntyi se johtopäätös, että tietoa on yksinkertaisesti saatava lisää. Tämän seurauksena Pohjois-Karjalan ELY-keskus haki onnistuneesti METSO-yhteistoimintaverkoston rahaa rupiliskohankkeelle, joka integroitiin tiiviisti Itä-Suomen yliopistossa alkaneeseen rupiliskotutkimukseen.

Sympaattinen salamanteri valloitti median

Hankkeen johtoajatuksena oli mennä laji edellä puuhun. Arvelimme, että kunhan ihmiset tietävät lajista enemmän, niin sen suojelu ja huomiointi metsätaloudessa on helpompaa. Lajista tiedotettiin monin eri keinoin; käytössä olivat maanomistajakirjeet, lehdistötiedotteita seuranneet radio- ja TV-jutut, yleisöluennot, koulutukset, messut, biologian oppitunnit yläkoulussa, maastoretket, rupiliskon pitämä blogi eli kuonokirja ja nyt jo käytöstä poistuneet internet-sivut.

Kuva 5. Öllöläinen rupiliskokoiras kumppania etsimässä. Erittäin uhanalaista lajia tavataan Suomessa ainoastaan pienellä alueella Itä-Suomessa ja Ahvenanmaalla. Kuva: Ville Vuorio.

Lajia oli helppo pitää esillä, koska se on salaperäinen, sympaattinen, harvinainen ja se voidaan huomioda metsätaloudessa lähestulkoon muiden metsänhoitotöiden ohella. Suomalainen lampien salamanteri ihastutti. Maanomistajat tunsivat usein pientä ylpeyttä siitä, että heidän maillaan tällainen harvinaisuus viihtyi. Tiedotus nousi seuraavalle tasolle, kun yhteistyö Ilosaarirockin kanssa aloitettiin keväällä 2011. Tämän jälkeen ei tarvinnut enää soitella puhelimella mediaan päin, vaan piti lähinnä vastailla puhelimeen.

Lammista rupiliskon lastentarhoja

Julkiisuus toi vähitellen toivottua tulosta. Yhteistyö maanomistajien kanssa sujui mutkatonta. Uusia suojelualueita saatiin perustettua hankealueella noin 550 hehtaaria, lisäksi yhteistyökumppanimme Suomen metsäkeskus toteutti Kemeran mukaisia ympäristötukia ja luonnonhoitotoimia noin 90 hehtaarin alueella. Hankkeessa kehitettiin yhteistoimintamalli, jonka tavoitteena on rupiliskon elinolojen huomiointi osana tilojen normaalia metsätaloustoimintaa. UPM:n kanssa perustettiin rupiliskon suojelun mallialue Öllölään.

Tärkein tulos oli kuitenkin ”asiakkaan” antama hyväksyntä työllemme. Hankkeen aikana kaivettiin yhteensä 23 uutta lisääntymislampea rupiliskolle. Vuoden 2013 elokuuhun mennessä lisääntymistä havaittiin jo kuudessa lammessa. Lampien läheisyydessä ennallistettiin soita noin viisi hehtaaria, lisäksi olemassa olevia lampia syvennettiin tai laajennettiin neljällä kohteella.

Tuloksista voisi yleistää, että lisääntynyt tietoisuus uhanalaisesta lajista edistää luonnontuntemusta ja luonnonsuojelua. Rupilisko jää elämään hankkeen jälkeen paitsi yksilömääräisesti vahvistuneena, myös Joensuun nimikkoeläimenä. Kun Joensuu valitsi rupiliskon nimikkolajikseen vuonna 2012, kaupungin tiedottaja kommentoi asiaa seuraavasti: *”Muutama kollega totesi, että rupilisko on ruma eläin, mutta mielestäni siinä on samaa särmää mitä paikallisissa eläjissäkin, positiivista rosaa.”*

Kuva 6. Uutta rupiliskolampea kaivetaan Pohjois-Karjalassa joulukuussa 2012. Seuraavana vuonna lampi oli jo lisääntymiskäytössä. Kuva: Ville Vuorio.

Vatulassa palaa – Harjumetsien paahde-elinympäristöjen hoitoa ääriolosuhteissa

Harri Tukia (Suomen ympäristökeskus)

Suomen ympäristökeskus on ollut mukana valtakunnallisissa harjumetsien paahde-elinympäristöjen luonnonhoitohankkeissa vuodesta 2006 lähtien. Hankkeissa on METSO-hengessä yritetty toteuttaa laajassa yhteistyössä metsätalouden luonnonhoidon ja laji- ja luontotyyppiasiantuntijoiden kanssa ikäikäistä missiota palauttaa harjumetsiin niiden luonnontilaisia rakennepiirteitä. Yksi monimuotoisten hankkeiden tavoitteista on ollut saada yksityisiä maanomistajia ja yrityksiä kiinnostumaan omistamiensa harjujen paahdekohteiden hoidosta. Samalla on ollut mielekästä jakaa suurelle yleisölle tietoa siitä, mitä paahdeympäristöt ovat, miten ne tunnistetaan ja millaisia niissä elävät erikoiset eliölajit ovat.

Kun ajattelee hankkeiden etenemisen kaarta ja sitä, kuinka monta kohdetta on vuosien saatossa saatu aktiivisen hoidon piiriin, ei voi olla kovin tyytyväinen. Koko prosessi uuden paahdekohteen löytämisestä aina hoitotoimien tekemiseen on käyty läpi vain noin kymmenellä yksityismaakohteella koko Suomessa. Toisaalta samalla on saatu koottua oppaat harjumetsien ennallistamisen ja hoidon menetelmistä ja alun perin metsätaloudesta ”apinoidut” menetelmät ovat kehittyneet hoidon ammattilaisten käsissä kustannustehokkuutta myötäillen käytännön työläjeiksi sekä suojelualueilla että talousmetsissä.

Kuokan varressa ja suvijuhatunnelmissa

Itselleni mieleenpainuvimmat muistot hankkeista ovat juuri niistä harjurinteistä, joissa olen saanut olla mukana hoidon suunnittelussa ja toteutuksessa aivan alusta lähtien. Työ alkaa aina maanomistajien ja toteuttajien kanssa tehdyistä maastokäynneistä ja johtaa seurantojen suunnitteluun, toteuttamiseen ja varsinaisten hoitotoimien ohjaamiseen ja tekemiseen. Tekemisellä tarkoitan omalta osaltani luontoasiantuntijana lähinnä kohteilla pätemistä, satunnaista kuokkimista ja muuta vähempiarvoista toimintaa. Varsinaiset metsänhoidon toimet suunnitteluineen, hakkuineen ja polttamisineen on ollut parasta jättää pääosin metsäammattilaisten hoidettaviksi.

On kuitenkin ollut suurta huvia päästä itsekin toteuttamaan paahdeympäristöjen hoitoa käytännössä. Talkoita ja ulkoilupäiviä on järjestetty vuosien saatossa useita. UPM:n mailla on poistettu kuusia talkootoimin, hakkuujätteitä on poltettu keväthangilla milloin missäkin rinteessä ja suppakuopassa, ja muutamia kertoja olen työskennellyt jopa paloletkun varressa tulen kulkureitin laajuutta säätäen. Seurantatutkimusta on päästy tekemään jyrkissä rinteissä kymmenkunnalla kohteella Etelä-Suomessa. Eksoottisin tunnelma oli kulutustutkimuksessa Räyskälän lentokentällä Helluntaiseurojen suvijuhalavirsien kaikuessa kovaäänisistä. Paahteisia tieuria on tullut käveltyä vuosien aikana satoja kilometrejä. Samalla on opastettu kymmeniä mökkiläisiä heidän postitiensä kasvilajistoon ja kenttäbiologin erikoiseen työkuvaan. Luonnonhoitohankkeiden yhteistyö on ollut saumatonta, antoisaa ja opettavaista.

Kissankäpälä sykehdyttää – myös rankkasateessa

Useimmiten paahdeympäristöjen koulutustilaisuuksissa on satanut ja rankasti. Tulkintamme mukaan jollain alkuvoimaisella taholla on erityisesti ollut kränää meitä vastaan. Hankkeiden

Kuva 7 A ja B. Jyrkkä harjurinne Taipalsaaren Kyläniemessä kylpee auringossa; taustalla Saimaa. Taipalsaaren harjurinteen polton jälkeen kangasvuokko nostaa päätään jo samana kesänä. Kuvat: Harri Tukia (7 A) Tuomas Lahti (7 B).

tilaisuuksissa vain murto-osassa on päästy rinteille sellaisessa kelissä että paahteisuuden syvin olemus, pörräävät kimalaiset, ampiaiset ja pistiäiset ja kukasta kukkaan liihottelevat perhoset ovat näkyneet halutulla oppikirjamaisella tavalla.

Yllättävän hyvin maasto-oppilaat ja satunnaiset toimittajat ovat kuitenkin sisäistäneet rinteen suunnan ja jyrkkyyden merkityksen sekä rikkonaisen sorapinnan roolin paahderinteiden monipuolisuuden taustana. Varsinkin kissankäpälän löytyminen palauttaa useimpien iäkkäämpien mieleen muistoja nuoruudesta: ajasta, jolloin laji oli peräti tavallinen maaseudun pihossa ja metsälaitumien reunojen kuivilla kedoilla. Punaviolettikukkaisen ajuruohon havaitseminen ja tunnistaminen vaatii vähän enemmän paneutumista, mutta sekin on onnistunut asiantuntijien oppaiden avustuksella. Kasvit ovat elinehto monille selkärangattomille, ja tietyt kukkivat lajit, kuten ajuruoho, ovat elinympäristöinä ja mesilähteinä aivan korvaamattomia suurelle joukolle harvinaisia ja uhanalaisia eliölajeja.

Yhteistyö kehittynyt huimasti

Hankekoordinaattorin vaihtelevassa tehtävässä on ollut haasteellista asettautua hyvin työkenttäänsä tuntevien metsäluonnonhoitajien rooliin. Yhteisen terminologian ja tavoitteiden määrittelyyn meni kyllä alussa jonkin aikaa, mutta nykyään luonnonhoidon ja ennallistamisen yhteisten tavoitteiden ja sopivan hoitokeinon tai keinovalikoiman päättäminen on helppoa. Yhteistyö toimii ja olemme kaikin puolin kehittyneet toistemme kuuntelemisessa.

Erityisen lämmöllä muistelen Kanta-Hämeen metsänhoitoyhdistyksen ja maanomistajan kanssa tehtyä hoitotöiden suunnittelua, luparuljanssia ja lopulta talkoovoimin toteutettua risunpolttokeikkaa Lopen Iso Malvan saaren harjurinteellä keväällä 2013. Luonnonhoitoa voi oppia tekemään kunnolla vain tekemällä. Toisena merkittävänä saavutuksena pidän pitkän kaavan mukaan toteutettuja Vatulan jyrkän harjurinteen hakkuita ja seurantatutkimuksia. Vatulassakin lopulta toteutettiin Hämeen ammattikorkeakoulussa opettavan Henrik Lindbergin vetämänä mielettömän kokoisen rinteen polttaminen maanomistajan osallistuessa tapahtumaan koko

Kuva 8 A ja B. Lopen Komion harjulla tehtiin yhteistyötä useamman maanomistajan kanssa. Metsähallituksen alueen luonnonhoidolliseen hakkuuseen kuului myös rinteiden alla olevan suppakuopan puuston avaaminen. Kasvillisuusruutu Komion harjulla UPM:n mailla. Puuston avaamisen vaikutuksia harjukasvillisuuteen tutkittiin vertailemalla ruutuja eri tavoin hoidetuilla ja hoitamattomilla alueilla. Kuvat: Harri Tukia.

perheen voimin. Tällaisesta yhteisestä toiminnasta voitiin vain haaveilla Naturan jälkeisessä tulehtuneessa tilanteessa viime vuosikymmenellä.

Lisää resursseja ja työväkeä harjuille

METSO-ohjelma on tulevaisuudessa suurien haasteiden edessä. Harjujen paahdeympäristöjä on saatu hoidon piiriin vain pieni murto-osa suunnitellusta määrästä. Kutistuvat resurssit ja luonnonhoidon uusien yrittäjätoimijoiden vähyys on toiminnan pullonkaula. Metsäluonnonhoidon tukijärjestelmät ja toteuttaminen eivät ole pysyneet mukana maanomistajien monipuolisten metsänäkemyksien kanssa.

Omaaloitteinen maanomistaja kaipaa neuvontaa ja tietoa toimiinsa. Usein hän on itse valmis toteuttamaan luonnonhoitoa saadessaan puustotuloja. Paahdeympäristöjen hoidossa varttuneen tiheän puuston avaaminen hakkuuna saattaa olla oikea tapa hoitaa myös kohteen monimuotoisuutta. Tämä tietysti edellyttää, että joku paahdelajiston osa on satunnaisista syistä sinnitellyt sopivalla rinteellä ja kaipaa esimerkiksi vain valoa päästäkseen kukkimaan, tuottamaan siementä ja leviämään.

Luonnonhoitoa tukevien kohdennettujen hankkeiden puuttuminen on yleensä vähentänyt aktiivisuutta paikalliseen toimintaan – näin on valitettavasti käynyt myös paahdeympäristöjen kanssa. Vaikka paahdelajien ja luontotyyppien huono tila on yleisesti tiedossa ja yhdenmukaisesti esitetty niin kansallisissa kuin EU-raportoinneissa, mielestäni on hyvin selvää että opastusta sekä kohteiden tunnistamiseen että toimien suunnitteluun ja käytännön toteuttamiseen

Kuva 9. Harri Tukia Suomen ympäristökeskuksesta on ollut mukana monenlaisissa luonnonhoidon kehittämishankkeissa. Kuvassa tutustutaan Laitilan perinnebiotooppien hoitoon vuonna 2012. Kuva: Tuomas Lahti.

rahoitustukineen on saatava yhteiskunnan taholta. Aika näyttää, miten Suomen metsäkeskus ja kehittyvä luonnonhoitoyrittäjyys toimivat kuihtuvien valtionresurssien varassa.

Omalta osaltani paahdehankkeet ja seurannat saattavat loppua hankkeiden johtopäätöksiä ja paahdekohteiden seurantatuloksia kokoavaan raporttiin. Toivon, että osaavat luonnonhoidon toimijat jatkavat työtä metsäluonnon hoidon kehittämiseksi. Iso Malvan ja Vatulan tarinat jatkuvat ainakin syksyllä 2014 alkavassa paahdeLIFE-hankkeessa. Myös kansainvälisesti sovitusta 15 prosentin ennallistamistavoitteesta joku palanen pitää keskittää paahdeympäristöihin.

Lisää tietoa SYKEN koordinoimista harjuhankkeista: <http://bit.ly/1jLXKWf>

PUTTE-tutkimushankkeet

Puutteellisesti tunnettujen ja uhanalaisten metsälajien tutkimusohjelma (PUTTE) eteni vuonna 2013 vakuuttavasti kuuden hankkeen turvin (Taulukko 13). Luonnontieteellisen keskusmuseon hallinnoiman konsortiohankkeen yksi alahanke päättyi, mutta muut hankkeet jatkavat vuonna 2014. Päättyneen hankkeen päätulos oli, että huolimatta kesän 2013 intensiivisistä pyynneistä tammihiiiren olemassaoloa Suomessa ei pystytty varmistamaan. Laji voi esiintyä Suomessa niin harvalukuisena, että sitä on vaikea saada pyydettyä. Toistaiseksi lajin uhanalaisuusluokitus (RE, hävinnyt) säilyy kuitenkin ennallaan.

Taulukko 13. PUTTE-hankkeet vuonna 2013.

	Hankkeen nimi	Vetäjä	Kesto
1	Metsälaidunten sieni- ja sammallajisto	Jyväskylän yliopisto	2012–2014
2	Konsortiohanke: Kohti huonosti tunnettujen lahottajasieniryhmien luotettavia uhanalaisarvioita	Jyväskylän yliopisto	2012–2014
3	Suomen kannuskaskaiden määräysopas	Suomen ympäristökeskus / Metsähallitus, luontopalvelut	2012–2014
4	Suomen lukkien ja valeskorpionien määräysopas	Suomen ympäristökeskus	2012–2014
5	Suomen metsien lepakoiden uhanalaisuuden aste, ekologia ja suojelu	Turun yliopisto	2012–2014
6	LUOMUS konsortio: Esiintyykö tammihirtä vielä Suomessa?	Luonnontieteellinen keskusmuseo	2012–2013
	LUOMUS konsortio: Lahopuiden rupijäkälät ja 300 rupijäkälää -määrityskirja	Luonnontieteellinen keskusmuseo	2012–2014
	LUOMUS konsortio: Suomen maanilviäisten määräityskirja	Luonnontieteellinen keskusmuseo	2012–2014
	LUOMUS konsortio: Suomen kultapistiäiset: lajisto, kannanmuutokset ja suojelu	Luonnontieteellinen keskusmuseo	2012–2014

Hankkeissa koottiin laajoja aineistoja tietokantoihin, analysoitiin niitä ja valmisteltiin määräysoppaita. Tähän mennessä on löydetty seitsemän tieteelle uutta ja kymmenkunta Suomelle uutta lajia. Uusia lajeja on löydetty ainakin jäkälistä, kultapistiäisistä, lukeista ja valeskorpioneista. Useiden lajien uhanalaisuusluokitus tulee tarkentumaan hankkeissa tuotettujen tietojen pohjalta. Esimerkiksi tietyt harvinaisina pidetyt lahottajasienet ovat yleisiä ja esiintyvät muun muassa metsityillä pelloilla.

PUTTE-hankkeet lisäävät myös tietoa lajien elinympäristövaatimuksista. Meneillään olevien hankkeiden tulokset tukevat aikaisempaa tutkimustietoa siitä, että luonnontilaisten tai suojeltujen metsien lajisto poikkeaa merkittävästi metsätaloudellisesti huolellisesti hoidettujen metsien lajistosta. Vanhoista luonnontilaisen kaltaisista metsistä löytyy esimerkiksi enemmän lahoppuella eläviä uhanalaisia rupijäkälä kuin varttuneista talousmetsistä.

PUTTE-hankkeita ja niiden tuloksia esiteltiin seitsenosaisessa tiedotesarjassa kesällä 2013. Tiedotteet muotoiltiin ja julkaistiin Suomen ympäristökeskuksen ja Luonnontieteellisen keskusmuseon (LUOMUS) yhteistyönä, ja ne näkyivät hyvin mediassa. Myös ohjelman nettisivut uudistettiin vuoden 2013 aikana.

Lisätietoa PUTTE-hankkeista: www.ymparisto.fi/putte

5 Kunnat ja seurakunnat METSOssa

Kuntien ja seurakuntien kannustamiseksi mukaan METSO:n toteutukseen ympäristöministeriö tarjosi vuosina 2010–2012 inventointirahoitusta kunta- ja seurakuntametsien METSO-kohteiden selvittämiseksi. Inventointeja tehtiin 51 kunnassa ja kahdeksassa seurakunnassa eri puolilla maata (Kuva 10). Suomen kunnista kartoituksissa oli mukana 16 prosenttia. Kartoituksiin lähteneet kunnat omistavat keskimääräistä enemmän metsää, yhteensä noin kolmanneksen kuntien omistamasta metsäpinta-alasta. Seurakuntien oli mahdollista hakea rahoitusta inventointeihin vain vuonna 2012 ja seurakuntien osallistuminen jäi siksi vähäiseksi. Kaikkiaan ympäristöministeriö myönsi inventointihankkeisiin rahoitusta 779 000 euroa.

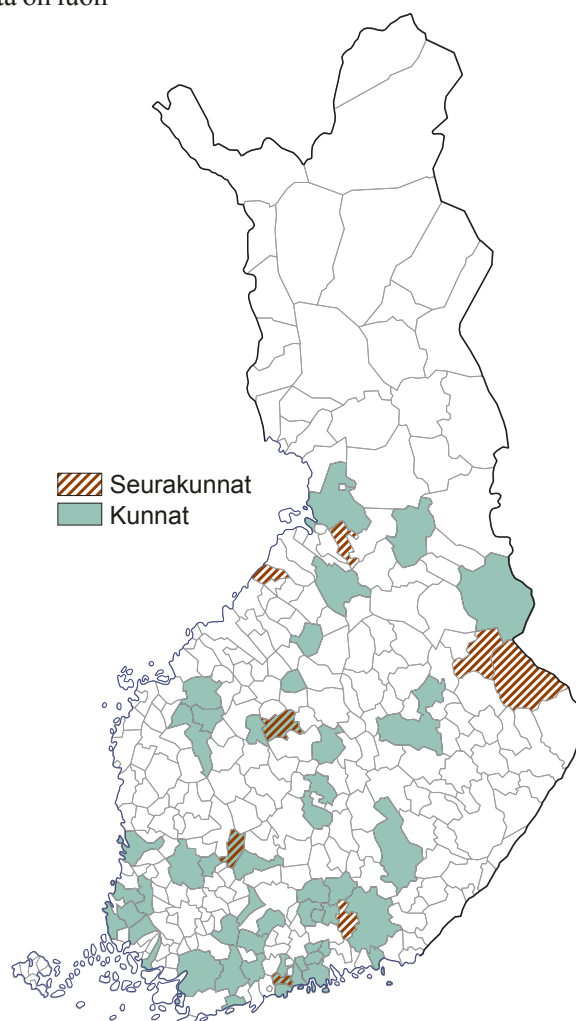
Suomen ympäristökeskuksessa tehtiin vuonna 2013 selvitys inventointien tuloksista. Samalla selvitettiin kuntien ja seurakuntien osallistumista METSOon sekä niiden näkemyksiä ohjelman toimivuudesta. Selvitykseen koottiin myös kehittämisohdotuksia inventointeja tehneiltä tahoilta sekä ELY-keskusten METSO-asiantuntijoilta. (Anttila ym. 2013.)

Inventoinneissa löytyi METSO-ohjelmaan soveltuvaa metsää yhteensä noin 10 000 hehtaaria. Maastossa tarkemmin inventoiduista noin 42 500 hehtaaria tämä on 24 prosenttia. Inventointiraporttien perusteella pääosa löydettyistä kohteista on luontoarvoiltaan hyvin edustavia.

Selvityksen mukaan kuntien metsiä on suojeltu METSO:n turvin noin 1 300 hehtaaria ja seurakuntien yli 300 hehtaaria. Lisäksi valmistelussa oli noin tuhat hehtaaria näiden julkisyhteisöjen omistamia kohteita. On odotettavaa, että tarjonta tulee kasvamaan, kun inventointeja tehneet kunnat ja seurakunnat saavat valmiiksi päätöksiä tulosten hyödyntämisestä ja kohteiden turvaamisesta.

Inventointiin osallistuneet kunnat ja seurakunnat aikovat rauhoittaa yksityisinä suojelualueina tai myydä valtiolle vain osan kartoituksissa löydettyistä kohteista. Etenkin kunnissa nähdään monimuotoisuuden turvaamisen tärkeimpinä keinoina kohteiden huomioiminen metsäsuunnittelussa ja kaavoituksessa.

Kuva 10. METSO-kohteiden inventointiin ympäristöministeriön rahoitusta saaneet kunnat ja seurakunnat. Kuva raportista:
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/41713>

© SYKE

© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12

Kunnissa päätöksenteko kartoituksissa löytyneiden kohteiden turvaamisesta vie oman aikansa. Muutamia hyviä esimerkkejä METSO-kartoitusten hyödyntämisestä silti jo löytyy. Tampereen kaupungin luonnonsuojeluohjelmassa 2012–2020 (Tampereen kaupunki 2013) hyödynnetään kaupungin vuosina 2010–2011 toteuttaman METSO-kartoituksen tuloksia. Kuopiossa METSO-kartoituksen tulokset ovat mukana kaupungin metsien monikäyttösuunnitelman päivittämisessä.

Lisätietoa Kuopion kartoituksesta: <http://www.kuopio.fi/web/ymparisto/metsasuunnitteluhanke>

Kunnat ja seurakunnat METSO:n siipien suojaan

Kimmo Syrjänen ja Susanna Anttila (Suomen ympäristökeskus)

Luontoinventoinnit ja kohteiden turvaaminen

Luontoarvojen inventointiin myönnetty ympäristöministeriön rahoitus koettiin inventointeihin osallistuneissa kunnissa ja seurakunnissa erittäin tarpeelliseksi. Monien kohteiden luonnontieteellistä arvoa ei olisi muuten saatu todennettua. METSO-status antaa takuun kohteen arvosta myös poliittisille päättäjille ja tuo pontta monimuotoisuuden turvaamiselle.

Inventointien myötä parani myös METSO-tietous osallistuneissa kunnissa ja seurakunnissa. Samalla kiinnostus suojelualueiden perustamiseen saattoi lisääntyä. Inventointirahoitusta saaneet kunnat ja seurakunnat pitävät olemassa olevia suojelualueitaan hyvin tarpeellisina, sillä ne lisäävät kunnan retkeily- ja virkistysmahdollisuuksia sekä tukevat matkailua, tarjoavat luontoelämyksiä ja edistävät kuntalaisten terveyttä.

Kohteiden rajaamisen periaatteita olisi syytä ohjeistuksella yhdenmukaistaa, mikä on yksi METSO:n toteutuksen haasteista yleisemminkin. Kuntien ja seurakuntien METSO-kartoitusten tuloksissa huomaa painottumisen nykyisiltä luontoarvoiltaan parhaisiin kohteisiin ja niiden pienipiirteiseen rajaamiseen. Kohteiden kehittymismahdollisuudet lähivuosikymmeninä on monessa inventoinnissa jätetty huomiotta.

METSO-inventointien rahoitustuen jatkaminen edistäisi kuntien ja seurakuntien osallistumista ohjelman toteutukseen. Kuntia olisi myös mahdollista kannustaa METSO-kohteiden selvittämiseen kaavoituksen ja luontoselvitysten yhteydessä. Kuntien ja seurakuntien metsien hoidosta vastaavat tahot ovat avainasemassa METSO-kohteiden tunnistamisessa: heitä tulisi innostaa mukaan METSOon esim. tarjoamalla tietoa ja koulutusta. ELY-keskusten METSO-asiantuntijoiden rooli kuntien ja seurakuntien motivoimisessa mukaan METSO-ohjelman toteutukseen voisi olla nykyistä suurempi.

Löydettyjä kohteita voidaan hyödyntää myös opetuksessa ja virkistyskäytössä sekä osana viheralueyhteyksiä esimerkiksi edistämällä talousmetsien luonnonhoitoa arvokkaiden

elinympäristöjen välisellä alueella. Tämä edellyttää kunnan kaavoitustoimen vahvaa mukanaoloa METSO-kohdetietojen hyödyntämisessä ja yksittäisen elinympäristön turvaamista laajempaa maankäytön suunnittelua. Monimuotoisuuden säilyminen voidaan turvata vain riittävän laajalla rajauksella. Laajempien aluekokonaisuuksien rajaaminen voi olla kannattavaa myös maankäytön suunnittelun tarpeisiin pitkällä aikajänteellä.

Julkisyhteisöjen erityispiirteiden huomioiminen

METSON toteutuksessa kannattaisi tehdä selvästi enemmän yhteistyötä julkisyhteisöjen kanssa. Kuntien ja seurakuntien erityisominaisuuksia yhteistyökumppaneina ei vielä osata täysin hyödyntää. Kunnilla on lakisääteinen luonnonsuojeluveto, mutta niille ei ole asetettu konkreettisia suojelutavoitteita. Toisaalta kuntien taloudellisissa mahdollisuuksissa toteuttaa velvoitettaan on suurta vaihtelua. Kuntien ja seurakuntien laaja metsäomistus tulisi nähdä kansallisten ja kansainvälisten biodiversiteettitavoitteiden toteuttamisen kannaltakin mahdollisuutena, jonka täysimääräinen hyödyntäminen edellyttää julkisyhteisöjen kannustamista osallistumaan METSO-ohjelmaan myös jatkossa.

Kuntien rooli aluesuunnittelussa on keskeinen. METSON keinot voisivat olla apuna esimerkiksi virkistysalueisiin ja viheryhteyksiin liittyvien suunnitelmien toteuttamisessa. Erityisesti kunnilla, joilla on laaja metsäomistus, on usein hyvät mahdollisuudet laajempiin METSO-aluekokonaisuuksiin sekä aluesuunnitteluun, jossa METSO-alueet muodostaisivat suojelu- ja virkistysalueverkoston ja muun viherrakenteen kanssa kytkeytyneen kokonaisuuden. Samalla paranisivat mahdollisuudet kunnan metsien monikäyttöön, asukasviihtyvyys lisääntyisi ja matkailijoiden näkökulmasta seudun houkuttelevuus kasvaisi. Kuntien maiden osalta METSON valintaperusteita tulisikin soveltaa joustavammin ja laajojen myös virkistyskäyttöön sopivien suojelualueiden muodostamiseen tulisi kannustaa kuntien suunnitteluprosesseissa.

Kunnilla ja seurakunnilla voisi olla myös suurempi rooli METSOsta tiedottamisessa paikallistasolla. Suojelualueverkoston kehittämisen lisäksi kunnat ja seurakunnat olisi luontevaa saada mukaan talousmetsien luonnonhoidon ja elinympäristöjen ennallistamisen hankkeisiin.

Joidenkin elinympäristöjen kohdalla kuntien osallistuminen METSON toteutukseen saattaa olla erityisen tärkeää: esimerkiksi lehtoja löytyi toteutetuissa inventoinneissa huomattavan paljon. Monien kuntien virkistysmetsiä on hoidettu pehmeämmin ja jo valmiiksi luontoarvoja säästäen. Tästä syystä niihin on kertynyt luontoarvoja, jotka seudun muista talousmetsistä ovat voineet jo hävitä.

METSON vapaaehtoiset keinot ja toteuttajatahojen tarjoamat palvelut pitäisi tuoda laajasti julkisyhteisöjen tietoon ja käyttöön. Keväällä 2014 käynnistyy kunnille ja seurakunnille suunnattu viestintäkampanja. Myös metsonpolku.fi -nettisivuille on tuotettu kuntia ja seurakuntia koskevaa tietoa ohjelmasta: http://www.metsonpolku.fi/fi/metsanomistajille/Kunta_srk_metso.php

Kuntien työ koulumetsien hyväksi

Virpi Sahi (Suomen luonnonsuojeluliitto)

Lasten ja nuorten leikkiminen ulkona luonnossa on vähenemässä, kun taajamat tiivistyvät ja vapaa-aikaa vietetään tietokoneruutujen ja sisäliikuntalajien parissa. Suuri osa ajasta kuluu koulussa tai päiväkodissa, joiden sisätiloista sekä asfaltti- ja hiekkapihoilta olisi hyvä päästä ulos luontoon myös kesken päiväkotitai koulupäivän.

Koulujen ja päiväkotien läheiset metsät ovat lasten ja nuorten kannalta tärkeitä oppimis-, liikunta- ja leikkiympäristöjä. Rakennettu puisto tai voimakkaasti harvennettu puistometsä eivät korvaa alkuperäistä metsäluontoa. Koulumetsä on koulua tai päiväkotia lähellä oleva pysyvä metsäluontokohde, joka sopii lasten ja nuorten opetuksen, kasvatuksen ja virkistymisen tarpeisiin. Siellä onnistuvat niin ulkona oppiminen aineesta tai aiheesta riippumatta kuin metsäluonnon monimuotoisuuden vaaliminen.

Useimmiten koulun tai päiväkodin tärkeän lähimetsän omistaa kunta tai kaupunki, joka myös vastaa alueen suunnittelusta ja hoidosta. Kunta voi turvata koulujen ja päiväkotien lähimetsiä kaavoituksen, metsänhoidon suunnittelun ja METSO-ohjelman tarjoamin keinoin. Kuntien virkistysmetsissä sijaitsevien koulumetsän hoitosuosittelun lähtökohtia ovat opetus- ja kasvatuskäytön tarpeet, lasten ja nuorten osallistaminen sekä metsäluonnon monimuotoisuuden vaaliminen.

Yhteistyö käyntiin kunnan ja koulujen välillä

Yhteistyö koulumetsien hyväksi kannattaa aloittaa selvittämällä koulujen ja päiväkotien henkilökunnan näkemyksiä tärkeistä lähimetsistä ja niiden sijainnista. Selvitystyön voi tehdä tai teettää esimerkiksi kunnan opetus- tai ympäristötoimi. Selvityksen tuloksena saadaan tietoa myös metsän sosiaalisista ja kulttuurisista arvoista, jotka kannattaa huomioida luonnontieteellisten METSO-selvitysten rinnalla. Ympäristökasvatus ja monimuotoinen metsäluonto sopivat hyvin yhteen.

Tiedonkeruu kouluilta ja päiväkodeilta kannattaa ajoittaa lukukauden kiireettömään vaiheeseen, mutta kuitenkin sulan maan aikaan, jolloin metsien käyttö on mielessä. Erikseen voidaan kerätä myös paikkatietoa. Selvitystiedot voidaan viedä kaupungin virastojen tietojärjestelmiin, josta ne ovat helposti maankäytön ja alueiden hoidon suunnittelun käytettävissä.

Selvityksen pohjalta kunta voi lähteä kehittämään koulu- ja päiväkotimetsätoimintaa monin tavoin. Koulujen ja päiväkotien toimintaan sopivat hyvin työpajat ja vierailukäynnit, joissa käsitellään omaa lähimetsää ja mietitään yhteisiä osallistumistapoja. Kysyttyjä ovat myös ulkona oppimisen pedagogiikkaan syventävät opettajankoulutukset, kiertävien luontokouluopettajien palvelut ja omaa koulumetsää koskeva luontotieto. Kunnille yhteinen koulumetsätyö mahdollistaa esimerkiksi lasten ja nuorten osallistamistapojen kehittämisen.

Suomen luonnonsuojeluliiton koordinoima ja maa- ja metsätalousministeriön rahoittama METSO-yhteistoimintaverkostohanke *Koulumetsät arvoonsa - yhteistyöllä suojelua ja*

ympäristökasvatusta sai kolme kaupunkia innostumaan työhön alueensa koulujen ja/tai päiväkotien lähimetsien hyväksi. Kaupungeissa selvitettiin koulujen ja päiväkotien tärkeät lähimetsät ja määriteltiin jatkotoimia metsien opetus- ja kasvatuskäytön sekä metsien säilymisen edistämiseksi. Lahdessa ja Espoossa virastojen välinen yhteistyö on jo käynnistynyt. Myös Helsingissä selvitystyön tulosten hyödyntäminen on alkamassa.

Lähimetsien huomiointi sopii Lahden strategiaan

Lahden kaupungin päiväkotien tärkeitä lähimetsiä selvitettiin Koulumetsä-hankkeen valtakunnallisen kyselyn 2012 yhteydessä. Kyselyyn vastasi kolmannes Lahden varhaiskasvatusyksiköistä. Lahden seudun ympäristöpalvelut välitti koosteen myös kaupungin yleiskaava-arkkitehdille, joka piti tietoa uutena kiinnostavana avauksena.

Huhtikuussa 2013 kyselyyn vastanneiden päiväkotien henkilökunnalle järjestettiin työpajamuotoinen koulutus otsikolla ”Tämä metsä on meille tärkeä”. Paja tarjosi työkaluja päiväkodin lähimetsän turvaamiseen ja käyttöön monimuotoisena luontokohteena sekä leikki- ja oppimisympäristönä. Omaa lähimetsää hahmotettiin kartalle ja omaa yksikköä varten työstettiin metsäaiheinen tehtävä toteutettavaksi lapsiryhmän kanssa. Ilmapiiri oli innostunut, palaute positiivista ja tuloksia syntyi.

Sama porukka kokoontui vielä myöhemmin uudestaan jatkamaan karttatyöskentelyä kaupungin ympäristökasvattajan kanssa. Alkusyksystä 2013 päiväkodit työstivät ”Tämä metsä on meille tärkeä” -teoksia, joista koottiin näyttely kauppakeskus Trioon syyskuussa. Yhteistyön tuloksena syntyneitä päiväkotien tärkeiden lähimetsien rajoja ja metsien käyttömahdollisuuksia esiteltiin kaavoittajan lisäksi myös kaupungin metsäpäällikölle.

Vuonna 2014 otetaan seuraava askel, kun lähimetsätiedot kootaan kaikista kaupungin varhaiskasvatusyksiköistä ja päiväkotimetsät viedään kaupungin paikkatietokarttoihin. Lähimetsätyöskentely tukee hyvin kaupungin strategiaa, jossa Lahden visio on olla lapsiystävällinen, houkutteleva ja elinvoimainen ympäristökaupunki.

Espoon koulut ja päiväkodit arvostavat monimuotoisia metsiä

Espoo on tyypillinen kasvukunta, jossa tiivistämispressuret ovat kovat, ja lähimetsät uhkaavat kadota koulujen ja päiväkotien ympäriltä. Hankkeessa kehitetty Koulumetsäkysely muokattiin Espoon oloihin sopivaksi yhdessä kaupungin maankäytön, metsänhoidon, opetuksen ja varhaiskasvatuksen asiantuntijoiden kanssa. Työtä koordinoi Villa Elfviin luontotalo, joka on Espoon ympäristökeskuksen alainen ympäristökasvatus- ja valistusyksikkö. Vastaajia pyydettiin merkitsemään metsäalueet kartalle, ja tiedot tallennettiin kaupungin paikkatietojärjestelmään.

Luonnonsuojeluliitto lähetti kyselyn 350 espoolaiseen kouluun ja päiväkotiin, ja Espoo palkkasi työntekijän analysoimaan vastauksia. Maaliskuussa 2014 julkaistu selvitys pohjustaa jatkotyötä, jossa koulujen ja päiväkotien lähimetsiä on mahdollista huomioida jo suunnitteluvaiheessa. Samalla kasvattajia voidaan tukea ympäristökasvatustyössä entistä paremmin. Riittävien lähiluonto- ja metsäalueiden säilyminen kaupunkikeskuksissa on vastikään myös kirjattu kaupungin tuoreeseen strategiaan, Espoo-tarina.

Espoon koulu- ja päiväkotimetsäselvitys tarjoaa kiinnostavaa tietoa opettajien ja kasvattajien toiveista liittyen lähimetsiin. Kyselyyn vastasi 206 espoolaista opetus- ja varhaiskasvatusyksikköä (vastausprosentti 46). Tuloksista ilmenee muun muassa se, että opettajien ja kasvattajien toiveena on lähimetsien varsin kevyt käsittely. Vastanneista 87 prosenttia piti erittäin tärkeänä tavoitteena metsien säilyttämistä mahdollisimman luonnontilaisina ja monimuotoisina. Samaan hengenvetoon useimmat pitivät myös vähintään kohtalaisen tärkeänä tavoitteena reittien ja polkujen ylläpitoa, yksittäisten puiden kaatoa esim. turvallisuussyistä, luontoarvojen kartoittamista ja metsänpohjan kulumisen ehkäisyä. Vastanneista 65 prosenttia oli vastaushetkellä metsään tyytyväinen eikä toivonut mitään hoitotoimia.

Selvityksen lisäksi ideoita jatkotyöhön Espoossa tarjoavat myös hankkeen espoolaisissa pilotti-kohteissa toteutetut kokeilut. Esimerkiksi Matinlahden koulussa laadittiin ulkona oppimisen ja luontokasvatuksen suunnitelma sekä järjestettiin ulkona opettamisen koulutus, jossa opettajat saivat tuntumaa matematiikan, äidinkielen sekä ympäristö- ja luonnontiedon opetukseen omassa lähimetsässä. Myös vuoropuhelu koulun ja kaupungin metsänhoitotoimen välillä on alkanut hankkeen myötä.

Koulumetsäopas antaa vinkkejä koulumetsätyöhön myös kunnissa

Vuonna 2013 päättyneen METSO-yhteistoimintaverkostohankkeen tulokset kootaan oppaaksi, jossa kuntien koulumetsätyölle omistetaan oma lukunsa. *Koulumetsät arvoonsa – opas koulujen ja päiväkotien lähimetsien käyttöön ja turvaamiseen* -verkkojulkaisu julkaistaan keväällä 2014 osoitteessa www.sll.fi/koulumetsa.

Kuva 11. Koulumetsään oppimaan -opettajankoulutus Janakkalassa, Turengin koululla 27.9.2013. Luontokouluopettaja Aulikki Laine Luontokoulu Tikankontista ohjaa alakoulun opettajia muun muassa matematiikan, äidinkielen, kuvaamataidon sekä ympäristö- ja luonnontiedon opetukseen ulkona. Kuva: Virpi Sahi.

6 METSO-viestintä

METSON ajankohtaistiedotus on keskitetty metsonpolku.fi -sivustoille. Vuonna 2013 sivustoja kehitettiin tuottamalla niille uutta sisältöä, mm. suojelun ja ympäristötuen korvausesimerkkejä sekä kuntia ja seurakuntia palvelevaa tietoa METSOsta. Sivut palvelevat niin metsäomistajia kuin METSON parissa työskenteleviä. METSON ”1001 tapaa tykätä metsästä” -nimisen facebook-sivun toimintaa jatkettiin. Maaliskuussa 2014 facebook-sivulla oli 1 900 tykkääjää.

Vuoden 2013 aikana päivitettiin METSON keinoja ja valintaperusteita käsittelevät esitteet. Esitteet toimitettiin METSON alueellisille toteuttajille edelleen jaettavaksi.

METSO-ohjelman nettisivut: www.metsonpolku.fi

Uusitut esitteet ovat ladattavissa osoitteesta: http://www.metsonpolku.fi/fi/julkaisut/esitteet/esitteet_ja_julkaisut.php

Keväällä 2013 ympäristöministeriö tilasi tiedeviestintään erikoistuneelta Kaskas-Medialta viestintäselvityksen, jonka tavoitteina oli kiteyttää selkeitä suosituksia METSO-viestintään sekä saada tietoa viestinnän katveeseen jäävistä metsänomistajaryhmistä. Selvitykseen sisältyi myös paljon konkreettisia kehitysehdotuksia (ks. Kemppaisen teksti sivulla 34).

Ympäristöministeriö myönsi vuonna 2013 yhdeksälle ELY-keskukselle rahoitusta METSON markkinointia tukeviin viestintähankkeisiin yhteensä noin 39 000 euroa. Hankkeiden myötä saatiin kokemusta erilaisten viestintä- ja tiedotuskeinojen toimivuudesta sekä viestinnässä hyödynnettäviä aineistoja (ks. Ruutiaisen teksti s. 35). Etusijalla olivat hankkeet, jotka toteutetaan yhteistyössä Suomen metsäkeskuksen tai paikallisten metsänhoitoyhdistysten kanssa sekä julkisyhteisöihin (kunnat, seurakunnat) kohdistuvat METSO-viestintähankkeet.

Vuoden kuluessa ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö julkaisivat METSOon liittyen sekä omia että yhteistiedotteita. Aktiivista viestintää omilla sivuillaan ja tiedotteissaan ovat jatkaneet myös mm. SYKE, Metla, Metsähallitus ja Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio. Suuren panoksen METSO-viestintään antoivat METSON kehittämis-, tutkimus- ja verkostohankkeet, jotka ovat paitsi viestineet omilla verkkosivuillaan myös tuottaneet runsaasti uutta viestintämateriaalia (ks. luku 4).

Syyskesällä 2013 METSO-ohjelmasta viestittiin kansainväliselle yleisölle. Elokuussa METSO-hankkeita esiteltiin riista-alan kansainvälisessä kongressissa Brysselissä. Syyskuussa järjestettiin kaksipäiväinen tilaisuus virolaisille luonto- ja metsäasiantuntijoille METSON keinoista, kohteista ja Zonationin hyödyntämisestä.

Millainen on METSON kutsu?

Liisa Kemppainen (Ympäristöministeriö)

Viestintä on ollut tärkeä osa METSON toteuttamista alusta saakka. Paljon onkin ohjelman puitteissa tehty – mm. esitteitä, avaimenperiä, kunniakirjoja, nettisivuja, sosiaalista mediaa, tiedotteita, metsäretkiä ja lehtijuttuja.

Tehtyä viestintää on hyvä arvioida jatkuvasti suhteessa tavoitteisiin. Kattavampikin arviointi on paikallaan silloin tällöin, jotta viestinnän todellinen vaikuttavuus saadaan selville. Ympäristöministeriö tilasi tilannekatsauksen ohjelman viestinnästä Kaskas-Medialta alkuvuodesta 2013.

Katsauksen tavoitteiksi annettiin selvittää nykyviestinnällä katveeseen jäävät metsänomistajaryhmät sekä saada selkeitä suosituksia viestintään. Kaskasmedialaiset keräsivät työn taustalle tietoa useasta lähteestä. Metsäammattilaisten ja sidosryhmien näkemyksiä kerättiin niin verkkokyselyllä, METSO-ohjelman vuosiseminaarin yhteydessä järjestetyllä viestintätyöpajalla kuin haastatteluin. Materiaalia antoi myös mediaseuranta.

Ihmiset, raha ja media

Selvityksen mukaan nykyviestintä tavoittaa hyvin nuoret ja keski-ikäiset kaupunkilaiset, valmiiksi suojelumyönteiset ja luonnon monimuotoisuudesta kiinnostuneet sekä ne, jotka näkevät metsässä myös muita kuin taloudellisia arvoja. Petrattavaa on sen sijaan iäkkäämpien, maaseudulla asuvien ja metsätaloutta pääelinkeinonaan harjoittavien ihmisten tavoittamisessa.

Sisällöistä ykkösenä esiin nousi raha. Koska METSO-sopimuksista todella maksetaan, tulisi korvaussummista kertoa avoimemmin ja rohkeammin. Kuten eräissä selvitystä varten tehdyssä haastattelussa oli todettu, on raha jokaisessa metsänomistajan yhteydenotossa se ensimmäinen kysymys.

Viestintäkanavista kehuja sai verkko: metsonpolku-verkkosivut sekä 1001 tapaa tykätä metsästä -ryhmä Facebookissa. Myös esitteitä pidettiin ”luottokamana”. Toisaalta huolta herätti se, imeekö verkko jo liikaakin viestinnän paukkuja. Haastatteluissa parhaaksi keinoksi keskeisten kohderyhmien tavoittamiseen nimettiin tapaamiset kasvokkain, paikallismediassa ja harrastelehdissä julkaistut ja niihin räätälöidyt jutut sekä erilaiset tapahtumat. Uutena kanavana esiin nousivat perikunnat, paikallispankit ja -lakifirmat. Viestin tulee siis tavoittaa toisaalta arjen keskellä, toisaalta elämän muutostilanteissa.

Tuumasta toimeen

Selvitys nosti esiin useita kiintoisia seikkoja, jotka huomioimalla METSO-viestinnästä saadaan entistäkin vaikuttavampaa. Toimeen on jo tartuttu, mutta selvityksessä on paljon ammennettavaa vielä jatkoonkin.

Metsonpolulle on lisätty esimerkkejä METSON erilaisista sopimuksista maksettavista korvauksista. Tavoitteena on saada sivuille tulevaisuudessa korvauslaskelmia myös oikeista

METSO-kohteista. Toinen selkeä selvityksen tuloksista juontuva ponnistus on keväällä 2014 metsänhoitoyhdistysten toimihenkilöille toteutettava kysely, jolla pyritään selvittämään, millaiseksi he kokevat nykyviestinnän sekä miten METSO-viestintä voisi auttaa heidän työtään entistä paremmin. Tavoitteena on saada entistä useampi metsäammattilainen markkinoimaan ohjelmaa metsänomistajille.

Lisäksi kuluvana vuonna rahoitetaan jälleen ELY-keskusten koordinoimia METSO-viestintähankkeita. Paikalliset tuntevat toki alueensa mahdollisuudet ja heikkoudet parhaiten, joten tarjotulla rahoituksella he voivat toteuttaa harkintansa mukaan vaikkapa metsäretkiä metsänomistajille, tavoitella potentiaalisia metsänomistajia kirjein tai soitoin, tarjota juttuja alueensa mediaan tai järjestää ja osallistua erilaisiin tilaisuuksiin ja tapahtumiin – tai jotain ihan muuta. Viestintähankkeista on saatu hyviä kokemuksia jo aiemmin, joten niitä on ilo jatkaa (ks. Ruutiaisen teksti alla).

Kovaa ja korkealta

Viestintäselvitys antoi arvokasta tietoa ja näkemystä, jonka pohjalta METSO-viestintää on hyvä hioa entistä ehommaksi. METSON kutsu kuuluu siis kovaa ja korkealta – nyt ja jatkossa.

”Millainen on METSON kutsu, METSO-ohjelman viestinnän tilannekatsaus” saatavilla kokonaisuudessaan: http://www.metsonpolku.fi/fi/tutkimus_ja_seuranta/Aineistot/toimenpiteiden_seuranta/Millainen_on_metson_kutsu_METSO-ohjelman_viestinnan_tilannekatsaus_2013.pdf

Kun tieto ja tahto kohtaavat

Jukka Ruutiainen (Suomen metsäkeskus)

METSO-ohjelmasta on kirjoitettu tuhansia juttuja lehtiin, jaettu tietoa radiossa ja telkkarissa, koulutettu ja neuvottu metsänomistajia ja sokerina pohjalla on komeat Metsonpolku-nettisivut. Lisäksi metsäorganisaatiot ovat omilla tahoillaan sitoutuneet edistämään asiaa. Luulisi, että metsänomistajat ovat täydellisesti perillä METSO-ohjelman mahdollisuuksista. Ihme kyllä näin ei ole. Miksi sitten tieto METSOsta ei ole saavuttanut kaikkia metsänomistajia tai edes niitä, joilla olisi tahtoa suojella metsiään?

Pirkanmaalla on etsitty keinoja, miten tieto ja tahto saataisiin kohtaamaan METSO-suojelussa. Kahtena vuotena ympäristöministeriön rahoittamien viestintähankkeiden teemana on ollut kohdennettu tiedottaminen suoraan metsänomistajille. Hanketta on toteuttanut Pirkanmaan ELY-keskuksen valvonnassa Suomen metsäkeskuksen julkisten palveluiden Pirkanmaan alueyksikkö. Tärkeänä yhteistyökumppanina on ollut Pirkanmaan luonnonsuojelupiiri, josta

on saatu apua suojelukohteiden etsinnässä. Kohteita on etsitty lisäksi Metsäkeskuksen metsävaratietokannasta kohdennetuilla hauilla ja Zonation-paikkatietoanalyysillä. Vaikka vanhat metsät näkyvät ilmakuville pieninä pirstaleina, suojelun arvoisia kohteita on löytynyt yllättävän paljon ja niiden koko on vaihdellut muutamasta hehtaarista jopa yli sataan hehtaariin.

Tiedottamisen myötä suojeluun arvioitujen kohteiden keskipinta-ala on kasvanut, kun monet metsänomistajat ovat tarjonneet kohteiksi jopa kokonaisia tiloja. Tämä on sekä suojelun vaikuttavuuden että suhteellisesti pienemmän paperityön kannalta myönteinen asia. Hankkeiden tulokset ovat olleet konkreettisesti mitattavia. Suojeluun tarjottuja kohteita on arvioitu ja välitetty kahden vuoden aikana ELY-keskukseen noin 500 hehtaaria. Hyvin suurella todennäköisyydellä ne myös suojellaan. Jos näin käy, niin kohdennettu tiedottaminen on maksanut ainoastaan 20 € suojeltua hehtaaria kohden. Lisäksi osa maastoarvioinneista siirtyi tulevalle kesälle ja monet metsänomistajat ovat jääneet harkitsemaan suojelua.

Tiedottamisessa kokemus eduksi mutta tuurikin on tarpeen

Ei ole yleispätevää ohjetta, miten METSO-tiedottamista maanomistajalle kannattaa tehdä. Kukin neuvokoon omilla parhailla avuillaan. Lähtökohtana voi olla kirjeessä lähetetty perustietopaketti METSO-esitteineen, minkä jälkeen otetaan yhteyttä puhelimitse. Pirkanmaan hankkeessa kirjeen avainsanoja olivat mm. vapaaehtoisuus, suojelusta saatava korvaus ja maiseman säilyminen.

Kuva 12. Jos metsänomistajan kanssa onnistaa, saattaa pieni korpimetsä tulla suojelluksi. Toisaalta pieni osa metsänomistajista on valmis polkemaan suojelua ehdottavat syvälle suohon. Onneksi METSO-ohjelma on vapaaehtoinen ja kaikilla on oikeus mielipiteeseen, joten METSO-tiedottajan ei kannata ottaa provosoivia kannanottoja liian henkilökohtaisesti. Kuva: Jukka Ruutiainen.

Metsänomistajien kanssa voi joutua mitä merkillisimpiin keskusteluihin. Siksi on hyvä hallita ainakin metsäalan perusasiat. Joskus riittää, kun osaa kuunnella sujuvasti. Jos sitten onnistaa ja löytyy suojeluhenkinen metsänomistaja, hänen kanssaan tulee helposti parannettua puoli maailmaa – ja ehkä samalla suojeltua se pieni hakkaamaton korpimetsäkin. Parin vuoden kokemuksen mukaan noin viisi prosenttia metsänomistajista on yhteydenottojen perusteella suojellut metsänsä. Keskusteluista jää pääsääntöisesti hyvä tunnelma, mutta aina löytyy pieni määrä metsänomistajia, joilla on vakaa käsitys suojelusta ja he olisivat valmiina polkemaan soittajan syvälle suohon. Pirkanmaan kokemusten mukaan tätä toista ääripäätä edustaa alle viisi prosenttia metsänomistajista – ja niistäkin on selvitty huumorilla. Kun on vapaaehtoisuudesta kysymys, ei kannata jäädä väkäämään turhasta, siinä vain pahoittaa mieltä.

Hankkeisiin liittyvää tiedottamista on tehty myös yleisellä tasolla perinteisesti kirjoittamalla lehtiin. Paikallislehdet on todettu yllättäen aika hyödyttömäksi tiedotuskanavaksi yhteydenottojen näkökulmasta. Sen sijaan esimerkiksi Aamulehden Sunnuntailiitteen artikkeli loka-kuussa 2013 onnistui niin hyvin, että metsänomistajien yhteydenottoja tuli noin 50. Suurin ansio jutun vaikuttavuudesta kuuluu toimittaja Matti Kuuselalle. Hän osasi kertoa tunteisiin vetoavalla tavalla juuri niistä asioista, jotka metsänomistajat kokevat tärkeiksi. Soittoja on tullut vielä monen kuukauden päästä artikkelin ilmestymisestä. Metsänomistajat ovat kertoneet tallettaneensa sen myöhempää yhteydenottoa varten.

Jatkuva tiedottaminen on tarpeen, on se sitten kohdennettua tai yleistä. Kohdennetun tiedottamisen ajoitus ei aina osu kohdalleen, mutta ajatus suojelusta saattaa jäädä itämään ja metsänomistaja voi palata asiaan vuosienkin kuluttua. On tärkeää, että metsänomistajalla on jo ennakkoon tietoa METSO-ohjelmasta, kun hän on valinnan edessä metsänsä tulevaisuudesta päättäessään. Tieto antaa vapauden valita omalle metsälleen parhaimman vaihtoehdon. Jos tuo valinta on METSO, suojelu on astunut taas yhden askeleen eteenpäin.

7 METSO vuonna 2014

METSO-ohjelman periaatepäätöksen päivitys on tarkoitus hyväksyä valtioneuvostossa vuoden 2014 kuluessa. Päivityksen jälkeen myös METSO:n seurantatyöryhmän toimeksianto ja jäsenistö on syytä tarkistaa. Lisäksi vuoden kuluessa on tarkoitus tehdä päätökset Metsähallituksen osuudesta hallitusohjelmassa julkisyhteisöille kohdistetusta 20 000 hehtaarin lisäsuojelutavoitteesta.

ELY-keskuksilla on käytettävissä vuonna 2014 METSO-korvauksiin ja hankintoihin yhteensä noin 34 miljoonaa euroa, jolla on tavoitteena suojella noin 7 500 hehtaaria metsää. Suomen metsäkeskuksella METSOon on käytössä vuonna 2014 yhteensä 6,8 miljoonaa euroa, josta alustavasti on arvioitu ympäristötukeen käytettävän noin 4,9 miljoonaa euroa ja luonnonhoitohankkeisiin 1,9 miljoonaa euroa.

Kestävän metsätalouden rahoituslainsäädäntöön (Kamera) tehdään kokonaisuudistusta vuoden 2014 aikana. Asiaa pohtinut työryhmä jätti esityksensä maa- ja metsätalousministeriölle 8.4.2014. METSON toteutukseen uudistus vaikuttaa ympäristötuen uudistamisen kautta. Uudistuksen yhteydessä on keskusteltu ympäristötuen laskentakaavan uudistamisesta sekä luonnonarvotuen lisäämisestä ympäristötukeen.

Vuonna 2014 selvitetään suojelutilastointijärjestelmän päivitystarpeita. Kattava tieto eri tavoin suojeluista ja rajoitetun metsätalouden piirissä olevista metsistä on koottu viimeksi vuonna 2008. Metsien suojelun tilastointi kuuluu jatkossa osaksi vuoden 2015 alusta aloittavan Luonnonvarakeskuksen toimintaa.

Ympäristöministeriön hallinnonalan suojelualueita koskevan tiedon hallinnan kehittämishankkeessa (SALTI) toteutettavista tietojärjestelmistä luonnonsuojeluhallinnon kannalta keskeisimmät järjestelmät valmistuvat vuoden 2014 aikana. Ensimmäisenä valmistuu Suojelualue tietojärjestelmä (SATJ), jonka avulla voidaan ensi vaiheessa raportoida tietoja METSO-ohjelman toteuttamiseen liittyvistä uusista hankinnoista ja rauhoituksista. Ajan myötä lienee mahdollista jossain määrin täydentää järjestelmän tietoja aiemmin tehdyistä METSO-hankinnoista ja rauhoituksista. Loppuvuodesta 2014 käyttöön otettava Suojelualueiden kuviotietojärjestelmä (SAKTI) tulee niin ikään sisältämään tietoja METSO-kohteista sitä mukaa kun kohteilla tehdään luontotyyppi-inventointeja. Suojelualue tietojärjestelmien lisäksi vuoden 2014 aikana valmistuu lajistotiedon hallintaan tarkoitettu LajiGis -järjestelmä.

Maa- ja metsätalousministeriö myönsi vuoden 2014 alusta rahoitusta kolmelle uudelle valtakunnalliselle luonnonhoidon kehittämishankkeelle ja yhdelle jatkohankkeelle. Hankkeet kestävät kahdesta kolmeen vuotta ja niissä keskitytään muun muassa riistaan, talousmetsien luonnonhoitoon ja luontomatkailuun. Myös uudet yhteistoimintaverkostohankkeet ja puutteellisesti tunnettujen ja uhanalaisten metsälajien tutkimusohjelman hankkeet (PUTTE) käynnistyvät vuoden kuluessa. Vanhoista hankkeista neljä yhteistoimintaverkostoa, kuusi PUTTE-hanketta, METSON seuranta ja sitä tukevaa tutkimus Metlassa ja vuonna 2013 alkanut METSO-yhteistutkimushanke (TIKO) jatkuvat vuoden 2014.

Vuoden loppupuolella Suomen metsäkeskus toteuttaa valtakunnallisen METSO-koulutuskierroksen. Lisäksi vuoden kuluessa järjestetään kolme seminaaria: METSO-tutkimusseminaari, METZO-hankkeen seminaari ja METSO-toteuttajien vuosiseminaari.

Vuoden 2014 kuluessa toteutetaan kunnille ja seurakunnille suunnattu viestintäkampanja. Lisäksi METSO-viestinnässä toteutetaan metsänhoitoyhdistyksille suunnattu viestintäkysely. Ympäristöministeriö jatkaa myös alueellisten viestintähankkeiden rahoitusta.

Zonation-ohjelmiston käyttö jatkuu. Vuonna 2014 myös ELY-keskukset saavat Zonation METSON päätöksenteon tukena (METZO) -hankkeessa tuotetut Zonation-analyysien tulokset käyttöönsä ja pystyvät hyödyntämään niitä mm. kohdennettuun markkinointiin. Loppuvuodesta kootaan kokemuksia tulosten käyttämisestä ELY-keskuksissa. Tavoitteena on luoda toimintamalleja tulosten hyödyntämiseen ELY-keskusten ja Suomen metsäkeskuksen yhteistyönä.

Kirjallisuus

- Aapala K., Similä M., Penttinen J. (toim.) 2013. Ojitettujen soiden ennallistamisopas. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 188. 301 s. Saatavissa: <http://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Bsarja/b188-1.pdf>.
- Anttila, S., Syrjänen, K. & Paloniemi, R. 2013. Kunnat ja seurakunnat METSO:n toteuttajina. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 31/2013. 66 s. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/41713>.
- Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2016. Ympäristöministeriön raportteja 5/2008. Ympäristöministeriö, Helsinki. 48 s. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38342/SY17_2008_Metsien_monimuotoisuuden_turvaaminen.pdf?sequence=1.
- Euroopan komissio 2011. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle sekä alueiden komitealle. Luonnonpääoma elämämme turvaajana: luonnon monimuotoisuutta koskeva EU:n strategia vuoteen 2020. KOM (2011) 244 lopullinen. 18 s. Bryssel 3.5.2011. Saatavissa: http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/comm2006/pdf/2020/comm_2011_244/1_FI_ACT_part1_v2.pdf.
- Kimmo, K. 2013. EU haluaa ennallistaa 15 prosenttia heikentyneistä ekosysteemeistä. Suomen metsäyhdistys 4.12.2013. Saatavissa: <http://www.forest.fi/smyforest/forest.nsf/allbyid/80106BAC4B5E7EFBC2257C37002B6E6C?OpenDocument>.
- Kuusela, S. & Rantala, M. 2013. METSO-yhteistutkimushankkeiden ja valtakunnallisten luonnonhoidon kehittämishankkeiden vaikuttavuuden arviointi 2009–2012. Metlan työraportteja / Working Papers of the Finnish Forest Research Institute 274. 36 s. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2013/mwp274.pdf>.
- Laita, A., Horne, P., Kniivilä, M., Komonen, A., Kotiaho, J., Lahtinen, M., Mönkkönen, M. & Rämö, A. K. 2012. METSO-ohjelman väliarvio 2012. –Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos ja Jyväskylän yliopisto. 63 s. Saatavissa: http://www.metsopolku.fi/fi/liitetiedostot/METSO-ohjelman_valiarvio_2012.pdf.
- Päivinen, J., Björkqvist, N., Karvonen, L., Kaukonen, M., Korhonen, K-M., Kuokkanen, P., Lehtonen, H. & Tolonen, A. (toim.) 2011. Metsähallituksen metsätalouden ympäristöopas. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 67. 162 s. Saatavissa: <http://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/mt/ymparistoopas2011.pdf>.
- Similä M. & Junninen K. (toim.) 2011. Metsien ennallistamisen ja luonnonhoidon opas. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 157. 191 s. Saatavissa: <http://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Bsarja/b157.pdf>.
- Tampereen kaupunki 2013. Tampereen kaupungin luonnonsuojeluohjelma 2012–2020. Tampereen kaupunki, Ympäristösuojelun julkaisuja 1/2013. 143 s.
- Ympäristöministeriö 2013. Luonnon puolesta - ihmisen hyväksi Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestäväin käytön toimintaohjelma 2013–2020. Saatavissa: <http://www.ym.fi/download/noname/%7BA1006DC3-DDD2-4710-AFD4-C0F29D96C110%7D/31786>.